

Pamatojoties uz
2024.gada 28.augusta
risku pārvaldības darba grupas lēmumu
protokola Nr.5.2-1/11/22

APSTIPRINU

Valsts sekretāra vietnieks
Eiropas Savienības fondu jautājumos
A.Eberhards

Eiropas Savienības fondu un Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna
vadībā iesaistīto institūciju

RISKU PĀRVALDĪBAS STRATĒGIJA

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Savienības
struktūrfondi un
Kohēzijas fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Rīga, 2024

SATURS

TERMINOLOĢIJA	3
IEVADS	6
1. TIESISKAIS REGULĒJUMS UN ES FONDU UN AF RISKU PĀRVALDĪBAS INSTITUCIONĀLAIS IETVARŠ	7
2. VISPĀRĪGIE STRATĒGIJAS NOSACĪJUMI	11
3. ES FONDU UN AF VADĪBAS KOPĪGIE MĒRĶI	13
4. RISKU VADĪBA	16
5. RISKU PĀRVALDĪBAS IETVARŠ	18
5.1. PIENĀKUMI RISKU VADĪBĀ	19
5.2. INFORMĀCIJAS APRĪTE	20
5.3. RISKU VADĪBAS PRINCIPI	20
6. RISKU VADĪBAS BRIEDUMA PAKĀPES PAŠIZVĒRTĒJUMS	21
7. RISKU KLASIFIKĀCIJA UN TO VADĪBA	23
7.1. STRATĒGISKIE RISKI	24
7.2. OPERACIONĀLIE (DARBĪBAS) RISKI	25
7.3. FINANŠU RISKI	26
7.4. ATBILSTĪBAS RISKI	28
8. KRĀPŠANAS, KORUPCIJAS UN INTEREŠU KONFLIKTA RISKU VADĪBA	28
9. ĀRĒJĀS VIDES IETEKME UZ RISKU VADĪBU	37
10. RISKĀ NOVĒRTĒJUMĀ BALSTĪTA UZRAUDZĪBA	40
11. NOSLĒGUMA JAUTĀJUMI	42

TERMINOLOĢIJA

Lai starp Eiropas Sociālā fonda, Eiropas Sociāla fonda Plus, Eiropas Reģionālās attīstības fonda, Kohēzijas fonda un Taisnīgas pārkārtošanās fonda (turpmāk visi kopā – ES fondi) vadībā iesaistītajām institūcijām^{1,2}, un Atvēršanas un noturības mehānisma (turpmāk – AF) plāna īstenošanā un uzraudzībā iesaistītajām institūcijām³ (turpmāk kopā un katrs atsevišķi – ES fondu un AF vadībā iesaistītās iestādes) nodrošinātu konsekventu un vienotu risku vadības interpretāciju par lietotajiem terminiem, turpmāk tabulā secīgi risku vadības procesa norisei uzskaitīti atsevišķi risku pārvaldības termini un sniegts to skaidrojums, kas pielāgots ES fondu un AF vadībā iesaistīto iestāžu darbības specifikai. Saraksts aptver arī tādus risku vadības terminus, kas nav minēti šajā dokumentā un iestādes, pēc savas izvēles, var tos izmantot iekšējā komunikācijā.

Nr. p.k.	Termins	Skaidrojums
1.	Apdraudējums <i>Threat</i>	Jebkurš apstākļi vai notikums, kas var negatīvi ietekmēt organizatoriskās darbības (tostarp misiju, funkcijas, iestādes tēlu vai reputāciju), organizācijas aktīvus vai personas, izmantojot informācijas sistēmu, nesankcionēti piekļūstot, iznīcinot, izpaužot, mainot informāciju un/vai pārtraucot pakalpojumu sniegšanu.
2.	Process	Noteiktā secībā (laikā un vietā) sakārtotu, savstarpēji saistītu ES fondu un AF vadības darbību kopums, kas sniedz labumu (pievienoto vērtību) iestādei un tās klientiem. Procesam ir ierosinošie notikumi, informācijas avoti, rezultāts un rezultatīvais rādītājs.
3.	Procesa īpašnieks	Iestādes struktūrvienības vadītājs, kas pārzina un atbild par ES fondu un AF vadības procesa izpildi, ir atbildīgs par procesā iegūto rezultātu un procesa pilnveidošanu. Procesā īpašnieks var būt darbinieks, kas pārzina un atbild par procesa izpildi, ir atbildīgs par procesā iegūto rezultātu un procesa pilnveidošanu, bet nav pakļauts nevienai struktūrvienībai.
4.	Apakšprocesi	ES fondu un AF vadības procesa darbību kopums, kas uzskatāmības vai ērtības nolūkos ir sadalīts grupās.
5.	Risks	Risks ir jebkāds notikums vai apstākļi, kas rada nenoteiktību par sagaidāmo mērķu sasniegšanu. Šāds notikums var izraisīt kā pozitīvu, tā arī negatīvu rezultātu. ES fondu un AF vadībā riski tiks aplūkoti kā notikumu, apstākļu, darbības vai bezdarbības negatīvas ietekmes iespējamība uz iestādes izvirzīto ES fondu un AF mērķu sasniegšanu, kā arī funkciju un uzdevumu efektīvu izpildi.
6.	Risku pārvaldība	Pasākumu kopums, kurš nodrošina, ka regulāri (atbilstoši institūciju iekšējās procedūrās noteiktai kārtībai) tiek pārskatīts iestādes ES fondu un AF vadības jomā nozīmīgo procesu vai to apakšprocesu būtiskāko risku profils un veikta šo risku vadība, lai nodrošinātu iestādes izvirzīto mērķu sasniegšanu.
7.	Risku reģistrs	Risku pārvaldības reģistrs, kur apkopoti ES fondu un AF vadības apakšprocesos identificēti, iestājušies vai gandrīz iestājušies riska gadījumi, kā arī norādīti šo risku novērtējumi, esošās kontroles, risku īpašnieki/turētāji, turpmākie risku mazināšanas pasākumi un to izpildes termiņi.

¹ Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.-2020.gada plānošanas perioda vadības likuma (spēkā no 11.07.2014.) 9.panta pirmās daļas 1., 2. un 3.punktā norādītās institūcijas

² Eiropas Savienības fondu 2021.-2027.gada plānošanas perioda vadības likuma (spēkā no 04.05.2022.) 9.panta pirmās daļas 1., 2. un 3. punktā norādītās institūcijas

³ Ministru kabineta 2021.gada 7.septembra noteikumu Nr.621 "Eiropas Savienības Atvēršanas un noturības mehānisma plāna īstenošanas un uzraudzības kārtība" 2.punkta 2.1., 2.2. un 2.3. apakšpunktā norādītās institūcijas

8.	Riska identificēšana	Definēta metožu pielietošana ar mērķi identificēt tādus notikumus, kas negatīvi ietekmē ES fondu un AF vadībā iesaistīto iestāžu apakšprocesu īstenošanu.
9.	Riska īpašnieks	Persona/ struktūrvienība, kurai ir iespējams ietekmēt riska līmeni, un kura nodrošina riska mazinošo pasākumu ieviešanu un riska līmeņa izmaiņu uzraudzību.
10.	Riska turētājs	ES fondu un AF vadībā iesaistītās iestādes darbinieks, kurš atbildīgs par noteiktas funkcijas vai uzdevuma (darbības procesa) izpildi, kurā ir identificēts risks, kam noteikta riska nodošanas pārvaldības pieeja un kurš koordinē šāda riska vadību.
11.	Riska cēloņi	Notikumi, apstākļi vai darbības, kuras palielina riska varbūtību un ietekmi.
12.	Riska novērtēšana	Pasākumu kopums, kura laikā identificētajam riskam tiek noteikta riska varbūtība un riska ietekme uz mērķu sasniegšanu vai iestādes veicamajiem pienākumiem ES fondu un AF vadībā.
13.	Riska varbūtība	Riska ar negatīvām sekām iestāšanās iespējamība, kas tiek izteikta noteiktās skaitliskās vienībās un ko novērtē noteiktā laika periodā.
14.	Riska ietekme (sekas)	Riska īstenošanās rezultāta ietekmes apjoma mērs, kas tiek izteikts noteiktās skaitliskās vienībās un norāda ietekmes lielumu uz iestādes izvirzīto mērķu sasniegšanu, kā arī funkciju un uzdevumu efektīvu izpildi.
15.	Riska vērtība	Riska kvantitatīvā vērtība, kas noteikta kā riska varbūtības un riska ietekmes kritēriju reizinājums.
16.	Riska sākotnējā vērtība	Riska vērtība pirms ņemta vērā jebkādu esošu vai plānotu riska mazināšanas pasākumu un uzraudzības kontroļu ietekmi.
17.	Riska apetīte	Riska vērtība, kas sākotnēji vai pēc risku mazinošo pasākumu izpildes un uzraudzības kontroļu ieviešanas paliek un kuru iestāde var atļauties paturēt sev jeb akceptēt, jo mērķu sasniegšana netiek būtiski ietekmēta.
18.	Riska pieļaujamā vērtība (risk tolerance)	Kvantitatīvi un/vai kvalitatīvi apgalvojumi par maksimālo riska apetītes atļauto vērtību, kas parāda pieņemamo novirzi no mērķu izpildes.
19.	Riska vadība	Darbību un procesu kopums, kas vērsts uz iespējamā ES fondu un AF riska varbūtības un/vai negatīvās ietekmes samazināšanu līdz riska pieļaujamajai vērtībai.
20.	Incidents Incident	Īstenojies risks, kas radījis iestādei materiālus vai nemateriālus zaudējumus vai negatīvi ietekmējis iestādes reputāciju, finanses, mērķus.
21.	Izvairšanās no riska	Riska pārvaldības metode, kuras ietvaros pieņemts lēmums atteikties no procesa vai aktivitātes, kurā risks var rasties, tādējādi, nepieļaujot riskam īstenoties. Šo metodi iespējams izmantot, ja tā nav pretrunā ar tiesību aktos noteiktajām prasībām. Taču bieži vien šāda iespēja praksē nepastāv, jo iestāde nevar atteikties no pakalpojumiem, ko tā sniedz, no kādiem ārējiem apstākļiem vai nosacījumiem, kas jāievēro vai tiešā veidā ietekmē iestādes darbību vai arī riski skar iestādes pamata procesus un funkcijas. Tādā gadījumā ar risku ir jāsadzīvo un jāpieņem pēc iespējas izsvērti un uz informāciju un datiem balstīti lēmumi.
22.	Riska nodošana	Riska pārvaldības metode, kuras ietvaros pieņemts lēmums pilnībā (gan riska turētāja, gan īpašnieka līmenī) vai daļēji novirzīt (deleģēt) risku citai iestādei, piemēram, kas darbojas kādā specifiskā jomā, kas saistīta ar ES fondu un AF vadības funkciju īstenošanu vai iestādei/tās

		struktūrvienībai, kuru vistiešāk skar konkrētais risks un kurai ir labākas iespējas to kvalitatīvi pārvaldīt.
23.	Riska mazināšana	Riska pārvaldības metode, kad iestāde pret riska sākotnējo vērtību nosaka, pilnveido esošās kontroles procedūras vai ievieš jaunu papildu risku mazināšanas pasākumu, lai novērstu risku vai mazinātu tā vērtību.
24.	Riska pieņemšana	Riska pārvaldības pieeja, kuras ietvaros nolemts pieņemt ar riska iestāšanos iespējamus materiālos vai nemateriālus zaudējumus vai negatīvo reputāciju, jo riska novērtēšanas vai mazināšanas pasākumi ir ārpus iestādes tiešas ietekmes, vai tie tiek novērtēti kā ekonomiski, administratīvi neizdevīgi.
25.	Risku mazināšanas un kontroles pasākumi	Pasākumu kopums, kuru ieviešana iedarbojas uz riska varbūtības un ietekmes samazināšanu vai abiem
26.	Risku vadības kultūra	Risku pārvaldības sistēmas ieviešana un attīstība, kas nosaka korporatīvo vērtību, normu, attieksmes, kompetences un uzvedības kopumu, kas saistīts ar risku apzināšanos (risku uztveri) un risku uzņemšanos (aktīvu lēmumu pieņemšanu).
27.	Kontroļu efektivitāte	Riska kontroles pasākumu novērtējums (vai kontrole strādā kā iecerēts) ar mērķi pārliecināties vai riska vērtība nepārsniedz pieļaujamo riska toleranci.
28.	Riska atlikusī vērtība	Riska vērtība pēc riska mazinošo pasākumu izpildes un uzraudzības kontroļu ieviešanas.
29.	Risku karte	Vienots iestādes visu risku novērtējuma vizuālais attēlojums uz varbūtības un ietekmes asīm, kas sniedz informāciju par riskiem un to profilu.
30.	Iekšējā kontroles vide	Risku vadības, kontroles un pārvaldības pasākumu kopums, kura uzdevums ir nodrošināt iestādes mērķu sasniegšanu, efektīvu darbību, aktīvu aizsardzību, pārskatu ticamību, darbības atbilstību tiesību aktiem

IEVADS

Jau kopš ES fondu 2004.-2006.gada plānošanas perioda Latvijas Republika izmanto Eiropas Savienības (turpmāk – ES) sniegto finanšu atbalstu, saņemot ES investīciju politikas līdzekļus dažādu projektu īstenošanai, lai veicinātu ES ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju un sasniegtu ES stratēģiskos un Latvijas attīstības plānošanas dokumentos izvirzītos ilgtspējīgas attīstības mērķus nodarbinātības, inovācijas, kultūras, izglītības, sociālās, klimata un enerģētikas jomā⁴.

Pieaugot ES fondu un citu ārvalstu finanšu atbalstam ES dalībvalstīm, ieviešot jaunus atbalsta mehānismus, piemēram, COVID-19 krīzes seku pārvarēšanai, piešķirot finansējumu no AF, ir svarīgi sekmēt ES fondu un AF īstenošanā iesaistīto personu izpratni par ES budžeta aizsardzību, nodrošinot atbilstošu un drošu finanšu pārvaldības procesu ieviešanu un veicot preventīvus pasākumus risku novēršanai, izstrādājot efektīvus risku pārvaldības procesus. Pēdējos gados piedzīvotie globālie izaicinājumi veselības aizsardzībā, energoresursu piegādes, kā arī ģeopolitiskajos aspektos, risku vadību padara arvien aktuālāku, jo iestādes grib būt sagatavotas dažādiem negatīviem scenārijiem un plānoti pārvaldīt savus izaicinājumus.

Lai gan ES fondu 2014.–2020. gada plānošanas perioda izdevumu attiecināmības periods ir beidzies 2023.gada 31.decembrī, vēl tiek pabeigti atsevišķi projekti (par finansējuma saņēmēju līdzekļiem projekta izdevumiem, kas radušies pēc 2023.gada 31.decembra vai ar ES fondu 2021-2027. gada plānošanas perioda līdzfinansējumu atbilstoši Ministru kabineta (turpmāk – MK) lēmumiem, ievērojot to, ka ir nošķirami divi projekta posmi, kur otrais posms atbilst ES fondu 2021.-2027. plānošanas perioda nosacījumiem)⁵, kā arī tiek pārbaudīta projektu dokumentācija, tiek veikti pēdējie maksājumi projektu īstenošanai. ES fondu 2014.–2020. gada plānošanas perioda noslēguma posmā, kas pārklājās ar uzsākto ES fondu 2021.-2027. gada plānošanas periodu Centrālā finanšu un līgumu aģentūra (turpmāk – CFLA) kā sadarbības iestāde un līgumslēdzējs (AF gadījumā) un citas ES fondu un AF vadībā iesaistītās iestādes pastāvīgi pievērš pastiprinātu uzmanību investīciju pilnvērtīgai izmantošanai gan projektu, gan darbības programmas līmenī un operatīvi veic iespējamās riska vadības pasākumus.⁶ Vienlaikus 2024. gadā un arī turpmākajos gados ir īpaši jāintensificē arī jaunu investīciju uzsākšana, gan ES fondu 2021.–2027. gada plānošanas perioda un AF plāna investīciju ietvaros, iestādēm turpinot aktīvu ES fondu specifiskā atbalsta mērķu (turpmāk – SAM)⁷ un AF ieviešanas nosacījumu izstrādi, lai veicinātu gan ieguldījumu ieplūšanu tautsaimniecībā, gan saistību izpildi atbilstoši ES normatīvajiem regulējumiem. Lai nodrošinātu veiksmīgu ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda, ES fondu 2021.-2027. gada plānošanas perioda un AF plāna noteikto investīciju ieviešanu un mērķu sasniegšanu, kā arī finanšu līdzekļu plānošanas un izmantošanas harmonizēšanu un sinerģiju starp dažādām programmām, ir svarīgi veikt risku vadības pasākumus visos pārvaldes līmeņos.

Ņemot vērā, ka jebkuru mērķu sasniegšana ir saistīta ar zināmu apstākļu nenoteiktību, kas var radīt risku veiksmīgam iznākumam, Eiropas Komisija (turpmāk – EK) ES fondu un AF finanšu līdzekļu ieguldīšanai ir noteikusi dalībvalstīm prasības izveidot risku pārvaldību aptverošu ES fondu un AF vadību⁸. ES fondu administrēšanā EK ir likusi uzsvāru uz pasākumiem ES finanšu līdzekļu aizsardzībai, neatkarīgi no fonda vai pārvaldības veida. Tāpat dalībvalstīm ir jāievieš efektīvi un samērīgi krāpšanas apkarošanas pasākumi, ņemot vērā apzinātos riskus.

⁴ [Latvijas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam \(Latvija 2030\).](#)

⁵ <https://www.esfondi.lv/normativie-akti-un-dokumenti/2014-2020-planosanas-periods/skaidrojums-par-projektu-posmosanu-starp-es-fondu-2014-2020-gada-un-2021-2027-gada-planosanas-periodiem>.

⁶ Ziņojumi Ministru kabinetam par ES fondu un Atvērto fondu statusu <https://www.esfondi.lv/profesionaliem/ieviesana/ziņojumi>.

⁷ Šeit un tālāk tekstā ar specifiskā atbalsta mērķi tiek saprasti arī tā pasākumi un kārtas.

⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES, Euratom) 2018/1046 (2018. gada 18. jūlijs) par finanšu noteikumiem, ko piemēro Savienības vispārējam budžetam, ar kuru groza Regulas (ES) Nr. 1296/2013, (ES) Nr. 1301/2013, (ES) Nr. 1303/2013, (ES) Nr. 1304/2013, (ES) Nr. 1309/2013, (ES) Nr. 1316/2013, (ES) Nr. 223/2014, (ES) Nr. 283/2014 un Lēmumu Nr. 541/2014/ES un atceļ Regulu (ES, Euratom) Nr. 966/2012 (turpmāk - Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 2018/1046) 36.pants

1. TIESISKAIS REGULĒJUMS UN ES FONDU UN AF RISKU PĀRVALDĪBAS INSTITUCIONĀLAIS IETVARS

Risku vadība ir viens no iestādes labas pārvaldības prakses stūrakmeņiem. Tas ir pasākumu kopums, kas iestādei ļauj savlaicīgi identificēt un novērst, mazināt negatīvu notikumu vai incidentu sekas un ietekmi, aizsargāt iestādes resursus, kā arī atbalstīt un veicināt tās mērķu sasniegšanu. Visu līmeņu vadītāji atbild par iestādei vai struktūrvienībai noteikto uzdevumu savlaicīgu un kvalitatīvu izpildi un mērķu sasniegšanu, efektīvi izmantojot esošos resursus. Lai vadītu iestādes darbu, nepiedaloties katrā notikumā personīgi, uzdevumi un pienākumi tiek deleģēti, tāpēc vadītājiem nepieciešams netieši kontrolēt darbu izpildi, t.i., izveidot iekšējās kontroles sistēmu⁹ (turpmāk – IKS). Lai iestādes vadība nodrošinātu valsts pārvaldes institūcijai noteikto mērķu sasniegšanu, paaugstinātu efektivitāti, nodrošinot izsvērtu un likumīgu lēmumu pieņemšanu, tad praksē ieviesta un aktīva, elastīga risku vadība ir viens no priekšnosacījumiem, kas palīdz sasniegt iestādes mērķus.

IKS ir iestādes iekšējo normatīvo dokumentu kopums, to kontroles un izvērtēšanas mehānisms, lai nodrošinātu sakārtotu, ekonomisku, efektīvu, normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei un ētikas normām atbilstošu iestādes darbību. IKS pilnveidošana ir viens no efektīvākajiem veidiem kā mazināt korupcijas riskus valsts un pašvaldību institūcijās vai privātajos uzņēmumos, kam uzticēta valsts funkciju īstenošana noteiktā jomā.

Latvijā tiešajām pārvaldes iestādēm IKS pamatprasības, t.sk. risku vadību, un tās izveidošanas, uzraudzības un uzlabošanas kārtību nosaka MK noteikumi Nr.326¹⁰. Līdz šim Latvijas valsts pārvaldē noteiktais regulējums risku vadībā no pašreizējās starptautiskās pieejas ir vērtējams kā aktualizējams – risku vadība ietekmē un caurvij visu pārvaldību, t.i. IKS uzbūvi un darbību – sākot no iestādes misijas un vīzijas definēšanas līdz iestāde ir radījusi pievienoto vērtību/labumu valstij, sabiedrībai. Risku vadība ir klātesoša visās iestādes darbībās/aktivitātēs/procesos. Iestādes mērķu sasniegšanā ir svarīga sasaiste starp riskiem, kas var ietekmēt šos mērķus, un iekšējām kontrolēm, kas pārvalda šos riskus līdz pieņemamam līmenim - iestādes mērķi ir priekšnoteikums risku vadībai, bet risku vadība ir priekšnoteikums iekšējo kontroļu ieviešanai¹¹.

Lai panāktu vienotu izpratni par pamatprasībām IKS izveidošanai vai pilnveidošanai korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai, tika radīts vienots ārējais normatīvais akts publiskas personas institūcijām (t.sk. pašvaldības, publiskas personas kapitālsabiedrības) - MK 2017.gada 17.oktobra noteikumi Nr.630 “Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā”. Šie MK noteikumi papildina MK noteikumus Nr.326. Noteikumos nav iekļauta pietiekama informācija par korupcijas un interešu konflikta risku vadību, tāpēc ieteicams izmantot kopā ar likumu “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (turpmāk – KNAB) vadlīnijām.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēs 2015.-2020.gadam, kuras tika apstiprinātas ar MK 2015.gada 16.jūlija rīkojumu Nr.393 “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēm 2015.-2020.gadam”, kā viena no korupcijas un krāpšanas novēršanas un apkarošanas politikas prioritātēm tika noteikta - pārorientēt pretkorupcijas un krāpšanas apkarošanas politiku no ārējās kontroles, ko realizē kontroles institūcijas, uz resora un institūcijas iekšējo kontroli.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnes 2015.-2020.gadam ir noteikts, ka:

- visām valsts pārvaldes iestādēm un pašvaldībām līdz 2015.gada 31.decembrim ir jāizstrādā vai katru gadu jāaktualizē iestāžu un pašvaldību pretkorupcijas plāni, ietverot arī pasākumus apzināto krāpšanas un korupcijas risku novēršanai ES fondos un citos ārvalstu finanšu palīdzības instrumentos, ja attiecināms;

⁹ Iekšējās kontroles sistēmas izveidošanas, uzraudzības un uzlabošanas vadlīnijas, Valsts kanceleja, 2012.gads.

¹⁰ Ministru kabineta 2012.gada 8.maija noteikumi Nr.326 “Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs” (turpmāk – MK noteikumi Nr.326).

¹¹ <https://iaonline.theiia.org/is-risk-management-part-of-internal-control-or-is-it-the-other-way-around><https://www.coso.org/Pages/default.aspx> (2017 Enterprise Risk Management – Integrated Framework).

- no 2015.gada līdz 2020.gadam visām valsts un pašvaldību institūcijām, publisko personu kapitālsabiedrībām ir jāidentificē korupcijas riski un riskam pakļautie amati vai, ja riski ir identificēti, tad, mainoties risku ietekmējošajiem apstākļiem vai faktoriem, reizi gadā ir jāveic korupcijas risku pārskatīšana un aktualizācija un attiecīgi ir jāplāno un jāīsteno pasākumi korupcijas risku ierobežošanai, novērtējot to lietderību un efektivitāti, iekļaujot korupcijas riska novēršanas pasākumus institūcijas pārvaldes procesu regulējošos dokumentos;
- visām valsts un pašvaldību institūcijām no 2015.gada līdz 2020.gadam jānodrošina, ka visi institūcijas darbinieki ir informēti par korupcijas riska iespējamību, pārzina ētikas noteikumus, kā arī korupcijas un interešu konflikta riska novēršanas prasības.

2022. gadā MK tika pieņemts KNAB sagatavotais informatīvais ziņojums “Par korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam īstenošanas ietekmes gala novērtējumu”¹², kurā norādīts, ka apkopojot valstī paveikto korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā no 2015. līdz 2020. gadam, informācija liecina, ka atbildīgās institūcijas savas kompetences jomā ir pilnībā izpildījušas 75% paredzēto uzdevumu un pasākumu, 16% uzdevumu izpildi ir veikušas daļēji un 9% nav izpildījušas.¹³ KNAB secinājusi, ka ir panākts progress korupcijas mazināšanā, tostarp, nosakot obligātu prasību valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī to kapitālsabiedrībām ieviest funkcionējošu iekšējās pretkorupcijas kontroles sistēmu, kas ir efektīvs veids, kā institūcijas var mazināt vai pat novērst korupcijas un interešu konflikta riskus.

2023.gada 14.martā MK tika apstiprināts “Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāns 2023.-2025. gadam”¹⁴, kas ir turpinājums Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēm 2015.-2020. gadam. Pretkorupcijas pasākumu plānā saglabāts iepriekš Pamatnostādņēs definētais korupcijas novēršanas un apkarošanas kurss, proti, galvenie mērķi un rīcības virzieni, taču vienlaikus tas ietver jaunu uzdevumu kopumu publiskas personas institūcijām, elastīgi reaģējot un pielāgojoties aktuālajām norisēm un problēmsituācijām sabiedrībā, tiesību normu piemērošanas problemātikai. Pretkorupcijas pasākumu plāna izstrādē ir izmantota ne tikai KNAB 20 gadu profesionālā darba pieredze un pastāvīga darbības rezultātu analīze korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijā, bet arī ir ņemtas vērā starptautisko organizāciju (piemēram, GRECO¹⁵, OECD¹⁶, “Moneyval”¹⁷) un ekspertu izteiktās rekomendācijas, kā arī ar korupcijas novēršanu un apkarošanu saistītos pasākumos (konferencēs, semināros), aptaujās, pētījumos un pārskatos izteiktās rekomendācijas par vēlamajiem un nepieciešamajiem uzlabojumiem vēl efektīvākai pretkorupcijas politikas īstenošanai Latvijā.

Balstoties uz starptautiski pieejamo standartu/labās prakses analīzi, kā arī ņemot vērā iestādes misiju, darbības specifiku, lielumu, struktūru, vajadzības un kultūru, katras iestādes vadītājam ir jāizveido tieši iestādei piemērots risku vadības sistēmas ietvars. Vienlaikus risku vadības sistēmas ietvara sarežģītībai

¹² <https://www.knab.gov.lv/lv/informativie-zinojumi>

¹³ [KNAB: iepriekšējā plānošanas periodā pretkorupcijas jomā izpildīti vairāk nekā 90 % uzdevumu | Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs](#)

¹⁴ https://tapportals.mk.gov.lv/attachments/legal_acts/document_versions/fc3d7192-9e09-4177-ae54-ab7942bd3137/download

¹⁵ EP Pretkorupcijas starpvalstu grupa, ko 1999. gadā izveidoja EP. GRECO darbības mērķis ir uzlabot tās dalībvalstu (šobrīd 49 Eiropas valstis un Amerikas Savienotās Valstis) spēju novērst korupciju un dinamiska savstarpējā novērtējuma procesa ceļā kontrolēt pieņemto saistību izpildi. EP līgumam par GRECO nodibināšanu Latvija pievienojās 2000. gada 15. jūnijā.

¹⁶ Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija jeb OECD (angliski – Organisation for Economic Co-operation and Development) ir 1961. gadā dibināta starpvaldību organizācija, kas apvieno 38 attīstītākās pasaules valstis, tai skaitā arī 22 ES dalībvalstis. Latvija oficiāli kļuva par OECD 35. dalībvalsti 2016. gada 1. jūlijā. OECD ir forums un globāli atzīts ekspertīzes centrs, kas dalībvalstīm dod iespēju efektīvi risināt tām interesējošos jautājumus dažādās nozarēs. Organizācijas misija ir veidot un popularizēt reformas, kas uzlabo iedzīvotāju dzīves līmeni un sociālekonomiskos apstākļus, kā arī ekonomikas konkurētspēju. Lai šo mērķi sasniegtu, OECD izstrādā starptautiskas vadlīnijas un standartus ar mērķi veicināt ilgtspējīgu attīstību, un rast atbildes uz aktuāliem globāliem izaicinājumiem.

¹⁷ EP noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas ekspertu komiteja “Moneyval”, kas izveidota 1997. gadā. Šobrīd to veido 27 dalībvalstis, un tā ir EP ministru komitejas padotības institūcija. “Moneyval” uzdevums ir novērtēt, kā tiek ievēroti galvenie starptautiskie standarti noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas apkarošanā un kā tiek nodrošināta to īstenošanas efektivitāte, kā arī sniegt ieteikumus par nepieciešamajiem uzlabojumiem.

jābūt samērīgai ar iestādes korporatīvās pārvaldības brieduma līmeni, t.sk. risku vadībai jābūt optimālai - izmaksām jābūt samērīgām pret iegūtajiem labumiem. Veiksmīgas iestādes risku vadība sekmē mērķu sasniegšanu, veicina stratēģisko vadību, darbību prioritizēšanu, uzlabo procesu un funkciju īstenošanu, pakalpojumu sniegšanu, kā arī stiprina institūcijas spēju elastīgi reaģēt uz riskiem un izmaiņām.

Īstenojot ES fondus un AF regulējošajās ES regulās noteikto prasību izpildi, katra ES fondu vadībā iesaistītā iestāde, ņemot vērā iestādes izvirzītos mērķus un sasniedzamos rezultātus kopīgo ES fondu vadības mērķu sasniegšanai, organizatorisko struktūru, nozares specifiku un sadarbības puses, **var izvēlēties arī individuālu risku vadības pieeju**, lai veiktu pienācīgus risku pārvaldības pasākumus saistībā ar ES fondu vadības funkciju izpildi, jo īpaši gadījumos, kad šajās darbībās vai organizatoriskajā struktūrā tiek plānots veikt būtiskas izmaiņas.

EK pienākums pret ES nodokļu maksātājiem ir pēc iespējas labāk izmantot ES budžetu, tāpēc tā ļoti aktīvi ir pastiprinājusi cīņu pret krāpšanu, t.sk. korupciju, lai novērstu ES budžeta līdzekļu izkrāpšanu.

Pastāv vairāki normatīvie akti, kas dalībvalstīm uzliek pienākumu nodrošināt ES finanšu interešu aizsardzību, t.sk. ES fondu finanšu līdzekļu apguvē:

- 1995.gada 26.jūlija Konvencijas par Eiropas Kopienu finanšu interešu aizsardzību 1.pants;
- Līguma par ES darbību 2.sadaļas Finanšu noteikumi 6.nodaļas „Krāpšanas apkarošana” 325.pants;
- Eiropas Parlamenta un Padomes regulas Nr. 2018/1046 63.panta 2.punkta c) apakšpunkts;
- Eiropas Parlamenta un Padomes regulas Nr.1303/2013¹⁸ 125.panta 4.punkta c) apakšpunkts, kas vadošai iestādei uzliek pienākumu ieviest efektīvus un samērīgus krāpšanas apkarošanas pasākumus, ņemot vērā apzinātos riskus.
- Eiropas Parlamenta un Padomes regulas Nr.2021/1060¹⁹ 74.panta 1.punkta c) apakšpunkts, kas vadošai iestādei uzliek par pienākumu ieviest efektīvus un samērīgus krāpšanas apkarošanas pasākumus un procedūras, ņemot vērā konstatētos riskus.

Lai nodrošinātu pietiekamu garantiju tam, ka dalībvalstis izmanto attiecīgo ES fondu un AF finanšu atbalstu saskaņā ar piemērojamiem noteikumiem un principiem ES finanšu interešu aizsardzībai, viens no ES fondu un AF vadības un kontroles sistēmas atbilstības kritērijiem ir risku pārvaldība. ES fondu saistošajās regulās ir noteikts, ka ES dalībvalstīm ir jāievieš efektīvi un samērīgi krāpšanas apkarošanas pasākumi, ņemot vērā apzinātos riskus.

ES fondu vadība 2014.-2020.gada un 2021.-2027.gada plānošanas periodā

2014.gada 11.jūlijā spēkā stājās Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.-2020.gada plānošanas perioda vadības likums²⁰, kurā tika noteikts institucionālais ietvars un pienākumi ES fondu vadībai 2014.–2020.gada plānošanas periodā. Savukārt 2022.gada 4.maijā spēkā stājās Eiropas Savienības fondu 2021. – 2027.gada plānošanas perioda vadības likums²¹, kura mērķis ir nodrošināt efektīvu, pārskatāmu un pareizas finanšu pārvaldības principiem atbilstošu ES fondu ieviešanu Latvijā 2021.-2027.gada plānošanas periodā.

¹⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 17. decembra Regula (ES) Nr. 1303/2013, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1083/2006.

¹⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 24. jūnija Regula (ES) 2021/1060, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu Plus, Kohēzijas fondu, Taisnīgas pārkārtošanās fondu un Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fondu un finanšu noteikumus attiecībā uz tiem un uz Patvēruma, migrācijas un integrācijas fondu, Iekšējās drošības fondu un Finansiāla atbalsta instrumentu robežu pārvaldībai un vīzu politikai.

²⁰ [Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.—2020.gada plānošanas perioda vadības likums \(likumi.lv\)](#)

²¹ [Eiropas Savienības fondu 2021.-2027. gada plānošanas perioda vadības likums \(likumi.lv\)](#)

Līdzīgi kā ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā, ES fondu 2021. – 2027.gada plānošanas periodā tiek saglabāts princips skaidri nodalīt vadošās iestādes, atbildīgo iestāžu un sadarbības iestādes tiesības un pienākumus, lai novērstu funkciju dublēšanos, kā arī izslēdzot interpretācijas iespējas starp atbildīgajām iestādēm un sadarbības iestādi attiecībā uz funkciju pārdali un atbildībām. ES fondu vadošās iestādes²² Latvijā pienākumus pilda Finanšu ministrija (turpmāk – vadošā iestāde), kas atbild par plānošanas dokumentu izstrādi un vispārēju darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” (ES fondu 2014.- 2020.gada plānošanas periodā) un Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.- 2027.gadam (turpmāk – Programma) vadību, kā arī efektīvas ES fondu vadības un kontroles sistēmas izveidošanu un uzturēšanu, lai nodrošinātu caurredzamu un finanšu vadības principiem atbilstošu ES fondu ieguldīšanu Latvijas tautsaimniecībā. Arī šajā periodā vadošā iestāde ir tiesīga lemt par programmas, politikas mērķa, SAM vai projekta ietvaros veikto izdevumu turpmākas deklarēšanas EK apturēšanu.

Atbildīgās iestādes ir nozaru ministrijas un Valsts kanceleja, kuru galvenie pienākumi ir atbilstoši plānošanas dokumentiem izstrādāt SAM īstenošanas nosacījumus, projektu iesniegumu vērtēšanas kritērijus un to piemērošanas metodiku, kā arī veikt SAM rādītāju sasniegšanas uzraudzību.

ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas periodā starp ES fondu vadošo iestādi un Latvijas Republikas valstspilsētu²³ pašvaldībām (turpmāk – valstspilsētu pašvaldības) noslēgts deleģēšanas līgums²⁴ par integrētu teritoriālo investīciju projektu iesniegumu atlases nodrošināšanu, kas ietver vienošanos par projekta iesniegumu atlasī SAM vai to pasākumu ietvaros, kur paredzēts atbalsts integrētu teritoriālo investīciju īstenošanai nacionālās nozīmes attīstības centros. Vienošanās paredz kārtību, kādā valstspilsētu pašvaldības nodrošina projektu iesniegumu atlasī ierobežotas projektu iesniegumu atlases veidā atbilstoši MK noteikumos par SAM īstenošanu noteiktajam, projektu iesniegumu vērtēšanas komisijā piesaistot atbildīgās iestādes, sadarbības iestādes un nozaru ministrijas pārstāvjus, kā arī novērotāja statusā piedalās vadošās iestādes pārstāvji. ES fondu 2021.-2027.gada plānošanas periodā ES fondu saistošo regulu prasības neuzliek pienākumu valstspilsētu pašvaldībām veikt integrētu teritoriālo investīciju projektu iesniegumu atlases nodrošināšanu, līdz ar to valstspilsētu pašvaldības ES fondu 2021.-2027.gada plānošanas periodā neietilpst ES fondu vadības un kontroles sistēmā.

Sadarbības iestādes pienākumus pilda CFLA, kuras kompetencē ir darbs ar projektu iesniedzējiem un finansējuma saņēmējiem, lai finansējuma saņēmējiem nodrošinātu normatīvajiem aktiem atbilstošu maksimālu un savlaicīgu ES fondu līdzekļu ieguldīšanu un projektu īstenošanas uzraudzību.

AF vadība

AF ir EK centralizēti pārvaldīta budžeta programma, kas tika izveidota papildus ES fondu 2021. – 2027. gada plānošanas perioda ES daudzgadu budžetam, ar mērķi atbalstīt reformas un investīcijas, kas saistītas ar pāreju uz zaļo un digitālo ekonomiku, kā arī mazināt COVID-19 krīzes radīto sociālo un ekonomisko ietekmi. 2021.gada 30.aprīlī Finanšu ministrija iesniedza izskatīšanai EK Latvijas Atveseļošanas fonda plānu, ko 2021.gada 13.jūlijā apstiprināja Eiropas Savienības Padomē Ekonomikas un finanšu jautājumos (ECOFIN). Eiropas Parlamenta un Padomes 2021.gada 12.februāra Regula (ES) 2021/241, ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu (turpmāk – AF regula) nosaka, ka, īstenojot AF, dalībvalstis kā AF līdzekļu saņēmējas vai aizņēmējas veic visus attiecīgos pasākumus, lai aizsargātu ES finanšu intereses un nodrošinātu, ka līdzekļu izmantošana saistībā ar pasākumiem, ko atbalsta ar AF, atbilst piemērojamiem ES un valsts tiesību aktiem, jo īpaši attiecībā uz krāpšanas, korupcijas un interešu konfliktu novēršanu, atklāšanu un labošanu un izvairīšanos no dubultas finansēšanas no AF līdzekļiem vai citām ES programmām. Ņemot vērā iepriekš minēto, Latvijai jānodrošina atbilstoša vadības un kontroles sistēma AF plāna īstenošanai un uzraudzībai, īpaši ņemot

²² ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas periodā ES fondu vadošā iestāde attiecībā uz Eiropas Sociālo fondu, Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu, taču ES fondu 2021.-2027.gada plānošanas periodā attiecībā uz Eiropas Sociālo fondu Plus, Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Kohēzijas fondu un Taisnīgas pārkārtošanās fondu.

²³ Saskaņā ar MK 2015.gada 17.septembra rīkojumu Nr.569 “Par integrētu teritoriālo investīciju projektu iesniegumu atlases nodrošināšanas deleģēšanu republikas pilsētu pašvaldībām” tās ir Daugavpils, Jēkabpils, Jelgavas, Jūrmalas, Liepājas, Rēzeknes, Rīgas, Valmieras un Ventspils valstspilsētas.

²⁴ Saskaņā ar Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.-2020.gada plānošanas perioda vadības likuma 10.panta otrās daļas 17.punktā paredzēto starp vadošo iestādi un valstspilsētas pašvaldību noslēgts deleģēšanas līgums.

vērā kontrolēšanas izmaksas, administratīvo slogu un paredzamos neatbilstību jeb neattiecināmo izdevumu novēršanas pasākumus un riskus.

AF ieviešana ir tiešās pārvaldības instruments un Latvijā AF plāna ieviešanai un uzraudzībai par pamatu tiek izmantota esošā budžeta sistēma saskaņā ar likuma "Par budžetu un finanšu vadību"²⁵ 19.³ pantu. MK 2020.gada 18.augustā pieņēma lēmumu²⁶, ka, ņemot vērā EK ierosinājumus, AF plāna īstenošanas process pamatā tiks nodrošināts esošās ES fondu 2014. - 2020. gada plānošanas perioda vadības un kontroles sistēmas ietvaros un balstoties uz šo iestāžu pieredzi ES fondu īstenošanā, vienlaikus to pielāgojot AF īstenošanas prasībām un specifikai.

Lai nodrošinātu AF regulas ieviešanu, ar MK 2021.gada 7.septembra noteikumiem Nr.621 "Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna īstenošanas un uzraudzības kārtība" tika noteikti AF īstenošanā un uzraudzībā iesaistīto pušu pienākumi un atbildība. Finanšu ministrija kā AF plāna koordinators ir atbildīgs par tādas AF plāna kontroles sistēmas izstrādāšanu, ieviešanu un uzturēšanu, kas sniedz nepieciešamo pārlicību, ka līdzekļi tika pārvaldīti saskaņā ar visiem piemērojamajiem noteikumiem, jo īpaši noteikumiem par interešu konfliktu, krāpšanas un korupcijas novēršanu un saskaņā ar pareizas finanšu pārvaldības principu. Nozaru ministrijas un Valsts kanceleja ir atbildīgas par reformas un investīcijas ieviešanu. Nozares ministrija ir atbildīga par sava resora, t.i., nozares ministrijas un tās padotības iestāžu darbībām, lai AF plāna īstenošanas ietvaros veiktās darbības būtu atbilstošas spēkā esošajiem Latvijas Republikas un ES normatīvajiem aktiem, savukārt AF plāna ietvaros definēto atskaites punktu un mērķu atbilstošu sasniegšanu koordinē un uzrauga atbilstoši AF plānam definētā nozares ministrija, Valsts kanceleja. Savukārt CFLA nodrošina AF plāna ietvaros plānoto reformu un investīciju īstenošanas pārbaudes un investīciju projektu iesniegumu atlasīšanu, ja to paredz attiecīgie MK noteikumi par AF plāna investīciju īstenošanu.

Atšķirībā no ES fondu ieviešanas procesa, AF plāna īstenošanas ietvaros daudz lielākas iespējas attiecīgās reformas vai investīcijas ieviešanas modeli noteikt ir nacionāli, katrai nozares ministrijai un Valsts kancelejai izvērtējot atbilstošāko un piemērotāko risinājuma veidu.

AF regulas 22. panta 2. punkta a) apakšpunkts nosaka, ka dalībvalstij attiecībā uz AF projektiem efektīvi jāīsteno samērīgi krāpšanas un korupcijas apkarošanas pasākumi, kā arī pasākumi, kas nepieciešami, lai efektīvi novērstu krāpšanu, korupciju, dubultu finansēšanu un interešu konfliktus. Finansēšanas Nolīgumā²⁷, kas minēti AF regulas 15.panta 2.punktā un 23.panta 1.punktā, paredz Latvijai pienākumu regulāri pārbaudīt, vai sniegtais finansējums tika pienācīgi izmantots saskaņā ar visiem piemērojamajiem noteikumiem un vai visi AF plānā paredzētie pasākumi reformu un investīciju projektu īstenošanai ir pienācīgi īstenoti saskaņā ar visiem spēkā esošajiem noteikumiem, jo īpaši attiecībā uz krāpšanas, korupcijas un interešu konfliktu novēršanu, atklāšanu un labošanu.

Ņemot vērā augstāk norādīto iestāžu darbības jomu, Stratēģija ir attiecināma gan uz ES fondu, gan AF vadībā iesaistītajām iestādēm.

2. VISPĀRĪGIE STRATĒĢIJAS NOSACĪJUMI

Stratēģijas mērķis ir noteikt riska pārvaldības pasākumu nepieciešamību, veicinot vienotas pieejas un prakses piemērošanu risku identificēšanā un vadībā AF un ES fondu vadībā iesaistītajās iestādēs, lai nodrošinātu tiešu atbalstu ES un nacionālā līmenī attiecībā uz AF un ES fondu izvirzīto mērķu un rādītāju sasniegšanu ES fondu 2014.-2020.gada un 2021.-2027.gada plānošanas periodā.

Stratēģijā ir norādīta vienota ES un AF fondu risku pārvaldībā izmantojamā terminoloģija, noteikts risku pārvaldības institucionālais ietvars, aprakstīti riska pārvaldības sistēmas dalībnieku pienākumi un

²⁵ [Likums par budžetu un finanšu vadību \(likumi.lv\)](#)

²⁶ Protokola Nr.49 39.§ Informatīvais ziņojums "Par Eiropas Atveseļošanas un noturības mehānismu" 5.punkts - Noteikt, ka Atveseļošanas un noturības plāna ieviešanai izmanto Eiropas Savienības fondu vadības un kontroles sistēmu, pielāgojot to Atveseļošanas un noturības mehānisma prasībām.

²⁷ EK un Latvijas Republikas AF finansēšanas nolīgums

atbildības sadalījums, uzskaitīti piemērojamie riska pārvaldības principi, noteikti kopīgie ES fondu vadības mērķi, izvērtēta riska vadības brieduma pakāpe, kā arī noteiktas galvenās riska kategorijas un apzināta to vadības vispārīgā prakse, tādējādi nodrošināt vienotu un saskaņotu pieeju risku pārvaldībā.

Tā kā ES fondu un AF vadībā iesaistītās iestādes riska novērtējumu veic individuāli, piemērotās risku vadības procedūras neietilpst šajā dokumentā, taču Stratēģija kalpo par norādēm ES fondu un AF vadībā iesaistītajām iestādēm, kā vadīt iespējamus riskus, lai savlaicīgi apzinātu un reaģētu uz iespējamo notikumu negatīvajām sekām, nosakot kontroles un uzraudzības pasākumus to risku mazināšanai vai novēršanai, kas pārsniedz pieļaujamo līmeni un apdraud vai kavē ES fondu un AF procesu vadības ietvaros izvirzīto mērķu sasniegšanu.

Stratēģijas uzdevums ir nodrošināt, ka ES fondu un AF vadībā iesaistītie darbinieki izprot un piemēro labas risku pārvaldības principus, lai²⁸:

- palielinātu katra darbinieka individuālo ieguldījumu iestādes darbības efektivitātes paaugstināšanā, veicot uz zināšanām par riskiem balstītu ikdienas darba pienākumu veikšanu;
- sekmētu vadības stratēģisko lēmumu pieņemšanu, nodrošinot nepieciešamās informācijas apriti iestādē;
- radītu pārliecību par iestādes izvirzīto mērķu sasniegšanu, kā arī valsts un ES budžeta finanšu interešu aizsardzību;
- veicināt vienotas izpratnes rašanos par risku pārvaldības kultūras izveides nepieciešamību;

ES fondu un AF vadībā iesaistīto iestāžu risku Stratēģija izstrādāta, kombinējot strukturētu un proaktīvu risku vadības pieeju, ņemot vērā vispārpieņemtās risku vadības metodoloģijas, praksē pārbaudīto un starptautiski atzīto labo praksi risku vadībā, Finanšu ministrijas darbinieku apmācības par riska vadības ieviešanu²⁹ un Risku vadības ieviešanas rokasgrāmatu³⁰. Risku vadības ieviešanas izaicinājums ir sinhronizēt dažādu modeļu un standartu prasības ar labo praksi un faktisko rīcību risku vadībā, lai iestādes ietvaros ar risku vadību sasniegtu iespējamo maksimālo efektu.

Stratēģija ir integrēta kopējā informācijas aprītē un tā visiem ES fondu un AF vadībā iesaistīto iestāžu darbiniekiem, kā arī pārējiem interesentiem ir publiski pieejama ES fondu portālā <https://www.esfondi.lv>.

²⁸ Vispārīgi ieguvumi no risku vadības aprakstīti šī dokumenta 4.sadaļā.

²⁹ Apmācības par risku vadību Finanšu ministrijā “Risku indikatoru (rādītāju) pieejas izmantošana risku vadībā un praktiskā piemērošana, izmantojot Finanšu ministrijas plānošanas dokumentus (stratēģiju un darba plānu)” (iepirkums ar id. Nr. FM2022/57 (CA)).

³⁰ Risku vadības ieviešanas rokasgrāmatu izstrādājusi biedrība “Tekšējo auditoru institūts” pēc Finanšu ministrijas pasūtījuma. Rokasgrāmata izstrādāta, izmantojot ES dalībvalstu un citu valstu atzīto praksi, starptautiskos standartus un vispārpieņemtās risku vadības metodoloģijas, kā arī praksē pārbaudīto risku vadības pieredzi.

3. ES FONDU UN AF VADĪBAS KOPĪGIE MĒRĶI

ES fondu un AF vadībā iesaistīto iestāžu kopējie mērķi ir cieši saistīti ar darbību regulējošo normatīvo aktu prasībām, kas vērstas uz pārlicības gūšanu, ka tiek veikta efektīva, mērķtiecīga un likumīga ES fondu izmantošana³¹.

	ES fondu vadības mērķi 2014.-2020.gada plānošanas periodā	ES fondu vadības mērķi 2021.-2027.gada plānošanas periodā	AF vadības mērķi
Stratēģiskais mērķis	<p>Kvalitatīvi izstrādāti ES fondu plānošanas un īstenošanas dokumenti investīciju ieguldīšanai Latvijas tautsaimniecībā, nodrošinot ilgtspējīgas un uz attīstību vērstas investīcijas Latvijas tautsaimniecībā atbilstoši valsts attīstības prioritātēm.</p> <p>Rezultāts: Darbības programmā “Izaugsme un nodarbinātība” noteikti sasniedzami mērķi, iznākuma un rezultāta rādītāji.</p> <p>Rezultatīvais rādītājs: Sasniegtais progress iznākuma un Eiropas Sociālā fonda īstermiņa rezultāta rādītājiem 2023.gadā nav mazāks par 85% no izvirzītās mērķa vērtības.</p>	<p>Nodrošināt investīciju nosacījumu un kritēriju atbilstību stratēģiskajiem mērķiem un Kohēzijas politikas regulām.</p> <p>Rezultāts: Programmā noteikti sasniedzamie mērķi, iznākuma un rezultāta rādītāji.</p> <p>Rezultatīvais rādītājs: Sasniegtais progress iznākuma rezultāta rādītājiem 2030.gadā nav mazāks par 85% no izvirzītās mērķa vērtības.</p>	<p>Kvalitatīvi izstrādāti AF plānošanas un īstenošanas dokumenti investīciju ieguldīšanai Latvijas tautsaimniecībā, nodrošinot ilgtspējīgas un uz attīstību vērstas investīcijas Latvijas tautsaimniecībā atbilstoši valsts attīstības prioritātēm.</p> <p>Rezultāts: Nodrošināta AF plāna atbilstošas ieviešana.</p> <p>Rezultatīvais rādītājs: EK iesniegti AF maksājuma pieprasījumi un pārvaldības deklarācija par AF investīciju un reformu atskaites punktu, mērķu un rādītāju izpildi atbilstoši AF plānam.</p>
Finanšu mērķi	<p>Nodrošināta darbības programmā paredzētā ES fondu finansējuma investēšana, lai saņemtu 100% ES fondu piešķirumu no EK, nepārsniedzot normatīvajos aktos noteikto virssaistību tolerances līmeni.</p> <p>Rezultāts: ES fondu investīciju progress notiek saskaņā ar plānoto investīciju laika grafiku.</p>	<p>Nodrošināta darbības programmā paredzētā ES fondu finansējuma investēšana, lai saņemtu 100% ES fondu piešķirumu no EK.</p> <p>Rezultāts:</p>	<p>Nodrošināta AF finansējuma ieguldīšana Latvijas tautsaimniecībā, no EK saņemot AF plānā paredzēto finansējumu 100% apmērā.</p> <p>Rezultāts: AF investīciju un reformu īstenošana notiek saskaņā ar AF plānā noteikto.</p> <p>Rezultatīvais rādītājs:</p>

³¹ Eiropas Parlamenta un Padomes regulas Nr. 2018/1046 63.pants

	<p>Rezultatīvais rādītājs: Plānošanas periodā Latvija saņem no EK 100% programmas 2014.-2020.gadam ES fondu piešķirumu par atbilstošiem ieguldījumiem Latvijas tautsaimniecībā.</p>	<p>ES fondu investīciju progress notiek atbilstoši MK apstiprinātajam plānoto investīciju laika grafikam³².</p> <p>Rezultatīvais rādītājs: Plānošanas periodā Latvija saņem no EK 100% programmas 2021.-2027.gadam ES fondu piešķirumu par atbilstošiem ieguldījumiem Latvijas tautsaimniecībā. Sasniegts deklarējamo izdevumu noteiktais minimālais sliekšnis (N+3).</p>	<p>Par AF plāna ieviešanu Latvija saņem no EK kopā 100% no ES piešķiruma par AF finansējuma atbilstošu ieguldījumu Latvijas tautsaimniecībā.</p>
Atbilstības mērķi	<p>Nodrošināta tiesību aktu prasībām atbilstoša darbība.</p> <p>Rezultāts: Darbību revīzijās atklātais kļūdas līmenis ir zemāks par EK noteikto būtiskuma sliekšni.</p> <p>Rezultatīvais rādītājs: Neatbilstību apjoms naudas izteiksmē pret EK deklarētajiem izdevumiem nav lielāks par 2%.</p>	<p>Nodrošināta tiesību aktu prasībām atbilstoša darbība.</p> <p>Rezultāts: Darbību revīzijās atklātais kļūdas līmenis ir zemāks par EK noteikto būtiskuma sliekšni.</p> <p>Rezultatīvais rādītājs: Neatbilstību apjoms naudas izteiksmē pret EK deklarētajiem izdevumiem nav lielāks par 2%.</p>	<p>Nodrošināta tiesību aktu prasībām atbilstoša darbība.</p> <p>Rezultāts: EK iesniegti AF maksājuma pieprasījumi par atbilstoši izpildītiem AF investīciju un reformu atskaites punktiem un mērķiem, un pārvaldības deklarācija ir bez norādēm uz būtiskiem trūkumiem vai neatbilstībām ar finanšu ietekmi.</p> <p>Rezultatīvais rādītājs: RI vai citu iestāžu veiktajos auditos gūta pietiekama pārlicība, ka iestāžu kontroles sistēma attiecībā uz elementiem, kurus novērtēja EK, saskaņojot AF plānu, ir izveidota atbilstoši EK un Latvijas Republikas normatīvo aktu prasībām un darbojas efektīvi.</p>
Operacionālie mērķi	<p>Izveidota un uzturēta vadības un kontroles sistēma, kas nodrošina efektīvu un mērķtiecīgu ES fondu līdzekļu ieguldīšanu un kas maksimāli ierobežo korupcijas rašanās un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES un citu ārvalstu finanšu līdzekļu izkrāpšanas iespējas valsts, pašvaldību vai privātajā sektorā.</p>	<p>Izveidota un uzturēta vadības un kontroles sistēma, kas nodrošina efektīvu un mērķtiecīgu ES fondu līdzekļu ieguldīšanu, kas maksimāli ierobežo korupcijas rašanās un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES un citu ārvalstu finanšu līdzekļu, izkrāpšanas</p>	<p>Izveidota un uzturēta vadības un kontroles sistēma, kas nodrošina efektīvu un mērķtiecīgu AF līdzekļu ieguldīšanu un kas maksimāli ierobežo korupcijas, interešu konflikta rašanās un finanšu līdzekļu izkrāpšanas iespējas valsts, pašvaldību vai privātajā sektorā, lai</p>

³² Ietverts FM Pusgada ziņojum pielikumā. Pēdējo reizi pārskatīts Informatīvā ziņojuma "Par Finanšu ministrijas pārziņā esošo Eiropas Savienības fondu un ārvalstu finanšu palīdzības aktualitātēm līdz 2024. gada 1. martam (pusgada ziņojums)" ietvaros, MK izskatīts 28.05.2024.

	<p>Rezultāts: 1) Izveidota efektīva iekšējās kontroles sistēma ES fondu vadībā un citu ārvalstu finanšu palīdzības instrumentu vadībā iesaistītajās iestādēs. 2) Revīzijas iestādes novērtējumā par vadības un kontroles sistēmu nav konstatēti trūkumi, kuriem ir būtiska ietekme uz sistēmas darbību.</p> <p>Rezultatīvais rādītājs: Vadības un kontroles sistēmas novērtējums nav lielāks par "2".</p>	<p>iespējas valsts, pašvaldību vai privātajā sektorā.</p> <p>Rezultāts: 1) Izveidota efektīva iekšējās kontroles sistēma ES fondu vadībā un citu ārvalstu finanšu palīdzības instrumentu vadībā iesaistītajās iestādēs. 2) Revīzijas iestādes novērtējumā par vadības un kontroles sistēmu nav konstatēti trūkumi, kuriem ir būtiska ietekme uz sistēmas darbību.</p> <p>Rezultatīvais rādītājs: Vadības un kontroles sistēmas novērtējums nav lielāks par "2".</p>	<p>piešķirtais finansējums netiktu nepamatoti izmaksāts.</p> <p>Rezultāts: 1) Izveidota efektīva iekšējās kontroles sistēma AF vadībā iesaistītajās iestādēs. 2) Revīzijas iestādes un EK novērtējumā par vadības un kontroles sistēmu nav konstatēti trūkumi, kuriem ir būtiska ietekme uz sistēmas darbību.</p> <p>Rezultatīvais rādītājs: Nav konstatēts nekas tāds, kas liktu uzskatīt, ka revīzijas priekšmets visos būtiskajos aspektos neatbilst AF regulas 22. panta 1. punktam un Finansēšanas nolīguma 11. pantam.</p>
--	--	---	--

4. RISKU VADĪBA

Darbības, kas vērstas uz mērķu sasniegšanu, nākas saskarties ar daudziem un dažādiem iekšējiem un ārējiem riskiem, kuru negatīvā ietekme ir jāņem vērā, izvēloties visatbilstošāko risku pārvaldības stratēģiju.

Risku vadība ir viens no IKS pamatelementiem, kas ļauj preventīvi identificēt riskus, apzināt risku notikumu cēloņus un novērtēt riskus, lai izstrādātu rīcības plānu, kas preventīvi vai korektīvi samazinātu riska pakāpi līdz pieļaujami zemākajam līmenim. Risku pārvaldībai iestādē jābūt neatņemamai ikdienas vadības procesam, darbības aktivitāšu, funkciju izpildes un citu procesu sastāvdaļai, kam jābūt saistošai visos iestādes pārvaldības līmeņos. Risku vadība ir būtiska, lai veicinātu efektīvas IKS izveidi: risku vadība ietekmē IKS uzbūvi un darbību, risku vadība caurvij visu iestādes pārvaldību – sākot no iestādes misijas un vīzijas definēšanas līdz iestāde ir radījusi pievienoto vērtību/labumu valstij, sabiedrībai. Risku vadības funkcija aptver visus risku veidus, tostarp korupcijas, krāpšanas un interešu konflikta riskus. Šo risku savlaicīga identificēšana, pareiza novērtēšana (balstīta iespējami precīzos, izmērāmos, savstarpēji salīdzināmos rādītājos, lai būtu iespējams precīzi izmērīt risku kontroles pasākumu efektu noteiktā laika nogrieznī), mazināšana ar atbilstošiem kontroles pasākumiem un regulāra risku uzraudzība/pārvērtēšana var novērst vai mazināt negatīvo ietekmi uz valsts ekonomisko un sociālo attīstību, kā arī reputāciju. Līdz ar to ir būtiski ne tikai iestādes līmenī regulāri veikt risku pārvērtēšanu un aktuālu risku korektu identificēšanu, bet arī nodrošināt darbiniekiem regulāras mācības risku vadības jomā un iespējami veicināt pieredzes apmaiņu visos amatu līmeņos un amatu saimēs.

Risku vadības mērķis – nodrošināt efektīvu un normatīvo aktu prasībām atbilstošu ES fondu un AF ieviešanu, lai nepieļautu paredzamo ES fondu un AF vadības risku radītās negatīvās sekas, kas var apgrūtināt vai kavēt spēju īstenot normatīvajos aktos noteiktos ES fondu un AF ieviešanā iesaistīto iestāžu pienākumus, kā arī apdraudēt izvēršamo ES fondu un AF mērķu sasniegšanu.

Vispārīgi ieguvumi no risku vadības:

- uzlabo plānošanu, darba izpildi un paaugstina ES fondu un AF vadības un kontroles sistēmas efektivitāti;
- uzlabo resursu lietderīgu un ekonomisku izmantošanu;
- aizsargā vadību – risku vadība paaugstina izpratni par riskiem, un tas ļauj vadītājiem demonstrēt atbilstošu līmeni attiecībā uz rūpību, kā tiek pieņemti un īstenoti lēmumi. Risku vadība nodrošina izsvērtākas informācijas un analīzes izmantošanu pamatotu stratēģisko lēmumu pieņemšanā;
- tiek sniegta pārlicība iestādes vidējā līmeņa un augstākajai vadībai, ka tiek identificēti nozīmīgākie riski un ka tie tiek vadīti efektīvi;
- palīdz uzturēt augstu reputāciju un iestādes tēlu;
- uzlabo ES fondu un AF pārvaldību un dod pašātvērtību, ka pieņemtie lēmumi ir pareizi un likumīgi;
- tiek veicināta atvērta un pārredzama risku kultūra, kuras ietvaros tiek atbalstīta izpratne par riskiem un to vadību;
- tiek veidota lēmumu pieņemšanas prakse, kas balstīta uz risku pamatotu novērtējumu, nosakot darbību prioritāti;
- tiek noteikti alternatīvi rīcības veidi, ņemot vērā risku scenārijus;
- tiek veicināta izpratne par vidi, kurā iestādes darbojas;
- atbalstīta iestādes stratēģisko un darbības mērķu sasniegšana;
- veicināta atvērta un pārredzama risku kultūra, kuras ietvaros tiek atbalstīta izpratne par riskiem un to vadību;
- veidota lēmumu pieņemšanas prakse, kas balstīta uz risku pamatotu novērtējumu, nosakot darbību prioritāti;
- noteikti alternatīvi rīcības veidi, ņemot vērā risku scenārijus;

- sniegta pārlicība iestādes vidēja līmeņa un augstākajai vadībai, ka tiek identificēti nozīmīgākie riski un ka tie tiek vadīti efektīvi.

Triju aizsardzības līniju princips

Triju aizsardzības līniju princips ir starptautiski atzīta labā prakse risku vadībā, kur organizācijas risku vadība nosacīti tiek sadalīta trīs aizsardzības līnijās: primārā risku vadība (pirmā aizsardzības līnija), risku vadības procesa uzraudzība un kontrole (otrā aizsardzības līnija) un neatkarīgas pārlicības sniegšana/iekšējais audits (trešā aizsardzības līnija). Triju aizsardzības līniju modelis darbojas visefektīvāk, kad to pielāgo organizācijas mērķiem un apstākļiem. Organizatorisko struktūru un funkciju sadalījumu nosaka vadība un pārvaldes institūcija.

Pirmā aizsardzības līnija ir primārā risku vadība un tā sastāv no iekšējās kontroles pasākumiem, kas ir ieviesti organizācijā, lai nodrošinātu ikdienas uzdevumu veikšanu. Risku īpašnieki veic primāro risku vadību un risku novērtējumu atbilstoši savai atbildības jomai, kā arī veic efektīvu vadību pār visiem riskiem, kas ietilpst risku īpašnieka darbības jomā, atbildot par risku mazināšanas un kontroles pasākumu plānošanu un ieviešanu.

Otrā aizsardzības līnija – risku vadības procesa uzraudzība un kontrole (risku vadības pārraudzība). Iestādē par risku vadības procesa uzraudzību un kontroli atbild kāds konkrēts risku vadības speciālists vai struktūrvienība, kas koordinē un pārrauga identificētos riskus, taču nekļūst par risku īpašnieku. Risku vadības speciālistam vai struktūrvienībai ir pienākums ziņot augstākai iestādes vadībai par augsta un kritiska riska notikumiem vai darījumiem. Papildus tam, otrā aizsardzības līnija sniedz neatkarīgu vērtējumu par pirmās aizsardzības līnijas veikto risku novērtējumu un risku mazināšanu/novēršanu. Otrās aizsardzības līnijas funkcijām nevajadzētu iesaistīties lēmumu pieņemšanā, bet tām jānodrošina pietiekama informācija, atbalsts un konsultācijas par riskiem augstākai vadībai. Otrā aizsardzības līmeņa funkcijām jānodrošina zināšanas un pieredze par tās atbildībā esošās sfēras kontroļu vidi, nodrošinot gan atbilstību, gan efektīvu un efektīgu resursu piesaisti kontroļu nodrošināšanai. Otrās līnijas funkcijas var ietvert uzraudzību, konsultācijas, norādījumus, testēšanu, analīzi un ziņošanu par jautājumiem, kas saistīti ar risku vadību. Ciktāl tie sniedz atbalstu un izaicinājumus pirmās līnijas funkciju īstenotājiem un ir ietverti vadības lēmumos un darbībās.

Trešā aizsardzības līnija – neatkarīgas pārlicības sniegšana. Šo funkciju iestādē pilda iekšējais audits. Iekšējais audits ir neatkarīgs gan no citām iestādes struktūrvienībām (pirmā aizsardzības līnija), gan no risku vadības speciālista/struktūrvienības (otrā aizsardzības līnija), un tas spēj sniegt neatkarīgu un objektīvu pārlicību augstākai vadībai par iekšējās kontroles sistēmas uzbūvi un efektivitāti, tajā skaitā arī par riska vadības aktivitātēm pirmajā un otrajā aizsardzības līnijā.

!!! Būtiski, lai katrs darbinieks apzinās, ka ir daļa no iekšējās kontroles vides un uzņemas atbildību. Bieži darbinieki paļaujas uz citu aizsardzības līniju veiktajām pārbaudēm un kontrolēm.

5. RISKU PĀRVALDĪBAS IETVARS

Ar mērķi uzsākt ES fondu investīcijas jau 2021.gadā, novēršot investīciju finansējuma “pārrāvumu”, ieviešanas institucionālā sistēma 2021. – 2027.gada plānošanas periodam tika veidota, balstoties uz efektīvu 2014. – 2020. gada plānošanas perioda ieviešanas sistēmas arhitektūru/modeli, Kopējās fondu regulas priekšlikuma³³ prasībām, un ņemot vērā Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.-2027. gadam definētos rīcības virzienus un uzdevumus, ES fondu regulu priekšlikumos noteiktos politiskos mērķus, prioritātes un plānošanas dokumentos definētos specifiskos atbalsta mērķus. Šādam pēctecīgam ieviešanas modelim ir ievērojami ieguvumi – sistēmai nav vajadzīgi būtiski pielāgojumi, tā var sākt darbu uz jau izveidotās vadības un kontroles sistēmas pamata. Atbilstoši Kopējās fondu regulas nosacījumiem, ja tiek pārņemta esošā vadības un kontroles sistēma, tad akreditācija nav nepieciešama³⁴. Tādējādi tas ir radījis iespēju uzsākt ES fondu investīcijas, iespēju robežās novēršot investīciju finansējuma būtisku “pārrāvumu”.

ES fondu vadība tiek īstenota, pielietojot pienākumu deleģēšanas metodi. ES fondu risku pārvaldība tiek īstenota šādos līmeņos.

- **Vadošā iestāde** veic tādu ES fondu vadības risku pārvaldību, kas pamatā **aptver plānošanas dokumentu līmeni un vadības un kontroles sistēmas darbību**, t.sk. tās efektivitāti, pamatprasības un vienotu principu noteikšanu, kā arī kopējo finanšu risku uzraudzību un **mērķtiecīgus pasākumus risku mazināšanai** Tāpat vadošā iestāde ar noteiktu regularitāti izveic darbības, lai gūtu pārliecību par atbilstošu vadības un kontroles sistēmas darbību atbildīgajās iestādēs un sadarbības iestādē.
- **Atbildīgās iestādes** veic tādu risku pārvaldību, kas kopumā **aptver nozares politikas plānošanas, kā arī konkrētu SAM īstenošanas darbības**, piemēram, atbilstoši programmai izstrādāt SAM īstenošanas nosacījumus un definēt objektīvus **projektu iesniegumu vērtēšanas kritērijus**, kā arī **SAM mērķu sasniegšanu, tai skaitā iznākuma un rezultāta rādītāju, kā arī finanšu plānu un mērķu sasniegšanas uzraudzību un mērķtiecīgus pasākumus risku mazināšanai**.
- **Sadarbības iestāde** nodrošina, lai tiktu noteikti un mazināti **ar projektu iesniegumu atlasī un projektu īstenošanu saistītie riski**, jo īpaši, nelikumīgas vai korumpētas darbības riski, kā arī nelietderīga un neefektīva projektu finansējuma izlietošana, kā arī **finanšu plānu un mērķu sasniegšanas uzraudzību un mērķtiecīgus pasākumus risku mazināšanai**.
- Valsts kase nodrošina tādu risku pārvaldību, kas aptver tās pienākumu izpildi kontekstā ar sertifikācijas iestādes³⁵ un grāmatvedības iestādes³⁶ funkcijām.

Nepieciešamības gadījumā gan vadošā iestāde, gan atbildīgās iestādes var ņemt vērā arī zemāka līmeņa risku pārvaldības procesā apzinātos draudus kopīgo ES fondu mērķu sasniegšanai.

AF risku vadība tiek īstenota pēc līdzīga principa kā ES fondu pārvaldība, deleģējot noteiktus pienākumus institūcijām:

- Koordinators veic tādu ES fondu vadības risku pārvaldību, kas pamatā aptver plānošanas dokumentu līmeni un vadības un kontroles sistēmas darbību, t.sk. tās efektivitāti, pamatprasības un vienotu principu noteikšanu.

³³ 2018/0196 (COD) ST 9511/2018, Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund Plus, the Cohesion Fund, and the European Maritime and Fisheries Fund and financial rules for those and for the Asylum and Migration Fund, the Internal Security Fund and the Border Management and Visa Instrument (pieejams - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A375%3AFIN>).

³⁴ Kopējās fondu regulas priekšlikuma 72.pants.

³⁵ Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.—2020.gada plānošanas perioda vadības likuma 14.pants.

³⁶ Eiropas Savienības fondu 2021.—2027. gada plānošanas perioda vadības likuma 14.pants.

- Nozaru ministrijas un Valsts kanceleja iestādes veic tādu risku pārvaldību, kas kopumā aptver AF investīciju un reformu īstenošanas darbības, piemēram, atbilstoši AF plānam un CID izstrādāt AF investīciju un reformu īstenošanas nosacījumus un definēt objektīvus projektu iesniegumu vērtēšanas kritērijus, kā arī mērķu, rezultātu, rādītāju sasniegšanu un uzraudzību.
- Sadarbības iestāde nodrošina, lai tiktu noteikti un mazināti ar projektu iesniegumu atlasīti un projektu īstenošanu saistītie riski, jo īpaši, nelikumīgas vai korumpētas darbības riski, kā arī nelietderīga un neefektīva projektu finansējuma izlietošana.

ES fondu vadībā iesaistīto iestāžu pienākums ir nodrošināt efektīvus un proporcionālus risku mazināšanas pasākumus un regulāri veikt krāpšanas risku apzināšanu un novērtēšanu.

5.1. Pienākumi risku vadībā

Ņemot vērā ES fondu un AF risku vadībā iesaistīto iestāžu lomu un pienākumus, nepieciešams nodrošināt, lai pienākumi par risku vadību visās iestādēs un visu līmeņu darbiniekiem būtu vienoti, labi izprasti un ievēroti, nodrošinot risku identificēšanu, dokumentēšanu, uzkrāšanu, analizēšanu un kontroli, kas skar pagātnes, tagadnes un, vissvarīgāk – iestādes nākotnes darbības, kas saistītas ar ES fondu un AF vadības funkciju izpildi.

Risku identificēšana un vērtēšana vai pārvērtēšana jāveic:

- **regulāri ar iestādes risku pārvaldības stratēģijā noteikto periodiskumu;**
- **pēc vajadzības**, jo, pārvērtējot riskus, darbība kļūst vēl mērķtiecīgāka un risku identificēšana preventīvāka, piemēram, pirms:
 - būtiskām izmaiņām normatīvajos aktos;
 - būtiskām izmaiņām ārējās vai iekšējās vides apstākļos;
 - vadošo darbinieku maiņas;
 - pieņemot lēmumus, kas saistīti ar nepieciešamību ieviest jaunus procesus vai veikt izmaiņas esošajās darbībās. Šajā gadījumā jo īpaši svarīgi ir izvērtēt, kas var traucēt vai kavēt iestādei sasniegt vēlamos izmaiņu rezultātus, kā arī to, vai jaunievedumi/papildinājumi/uzlabojumi ES fondu vadības un kontroles sistēmas ietvaros var radīt negatīvas blakusietekmes.

Ieteikums – izskatīt biežāk nekā vienu reizi gadā risku mazināšanas pasākumu statusu iestādes definētajiem būtiskajiem (prioritārajiem) riskiem, lai savlaicīgi un preventīvi reaģētu uz potenciālā riska aktualitāti, objektīvi nomērītu noteikto riska kontroles pasākumu efektivitāti un, ja nepieciešams, lemtu par jaunu kontroles pasākumu noteikšanu vai izmaiņām jau esošajos pasākumos. Piemēram, reizi pusgadā vai pat ceturksnī, it īpaši, ja ir iespēja to sasaistīt ar iestādes iekšējiem procesiem, pārskatiem par darbības plānu izpildes statusu. Nosakiet risku (jo sevišķi būtisko risku) uzraudzības regularitāti un mazināšanas pasākumu statusa pārskatīšanu iestādes iekšējā normatīvajā dokumentā, kas regulē risku vadības procesu (piemēram, kārtībā, procedūrā, struktūrvienības nolikumā un tamlīdzīgi). Norādiet iesaistītos darbiniekus, kam jāpiedalās risku statusa izmaiņu uzraudzībā, nodrošiniet iestādes vadības iesaisti un informētību par būtiskajiem riskiem un to aktuālajiem statusiem.

Sekmīgai un efektīvai vadības noteiktās risku vadības politikas/stratēģijas ieviešanai iestādēm ir nepieciešams izstrādāt risku vērtēšanas metodiku/vadlīnijas/kārtību, kurā ir sniegts metodisks atbalsts risku vadības dalībniekiem: detalizēti aprakstīts risku vadības process, kritēriji varbūtības un ietekmes mērīšanai, riska līmeņu (riska apetīte, tolerance, kapacitāte) noteikšana, risku mazinošo pasākumu noteikšana un efektivitātes mērīšana, risku vadības procesa izvērtēšana utt. Nodrošinot skaidrus un detalizētus norādījumus, tiek nodrošināta kvalitatīva uzdevumu izpilde, novērsti kļūdu/interpretāciju (nekonsekvences) riski, optimāls resursu ieguldījums.

ES fondu vadībā iesaistītās iestādes izveido sev piemērotāko risku vadības pieeju, ņemot vērā iestāžu organizatorisko struktūru, atbildības jomas un citus apstākļus, nodrošinot, ka periodiski tiek novērtēta izvēlētais risku vadības metodes efektivitāte un atbilstība izvirzīto iestādes mērķu, t.sk. ES fondu mērķu, sasniegšanai.

!!! Pēc Finanšu ministrijas iniciatīvas un pasūtījuma biedrība “Iekšējo Auditoru Institūts”, pieaicinot profesionālus, pieredzējušus un praktizējošus risku vadības ekspertus, ir izstrādājusi Risku vadības ieviešanas rokasgrāmatu, kuras pielikumos ir iekļautas metodiskas veidlapas, kas iestādēm ir pieejamas arī digitālā veidā, lai tās būtu ērti un ātri ieviešamas un pielāgojamas praktiskajā darbībā.

PIEEJAMA ŠEIT: <https://www.fm.gov.lv/lv/risku-vadibas-ieviesanas-rokasgramata>

Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonas darbībā” nosaka iestādes vadītājam atbildību par savlaicīgu korupcijas risku novēršanu un pretkorupcijas pasākumu veikšanu. Augstākā līmeņa vadītājiem, kas iesaistīti ES fondu vadībā ir jāizvērtē, vai iedibinātā kārtība un iestādes iekšējās procedūras ir pietiekamas un nepieļauj gadījumus, kad nepietiekamu uzraudzību un kontroles trūkumu kāds darbinieks var izmantot negodprātīgi.

5.2. Informācijas aprīte

ES fondu un AF vadībā iesaistītās iestādes darbojas vienā ES fondu un AF ieviešanas procesā, tāpēc efektīvi izvēlēta komunikācija ir atbalsts kopējo ES fondu un AF mērķu sasniegšanai un pieder pie labas pārvaldības prakses.

Lai tiktu novērsta neinformētība risku vadības jomā, ES fondu un AF vadībā iesaistītās iestādes par nepietiekami pārvaldītiem riskiem un to kontroļu efektivitātes uzlabošanas iniciatīvām komunicē iestādes iekšienē un nodrošina informācijas aprīti arī ar ES fondu vadošo iestādi (AF gadījumā ar koordinātoru) dažāda līmeņa vadības sanāksmju laikā, kā arī regulārajos informatīvajos ziņojumos un pārbaudēs, ko veic VI, izvērtējot iestāžu risku pārvaldības politiku.

5.3. Risku vadības principi

Pārvaldot, kontrolējot un uzraugot ES fondu un AF vadības riskus, piemēro šādus pamatprincipus:

- **visaptverošas, integrētas risku pārvaldības princips** – visās ES fondu vadībā iesaistītajās iestādēs un visos darbības līmeņos īsteno risku pārvaldību, nodrošinot strukturētu, nepārtrauktu un saskaņotu risku mazinošu pasākumu īstenošanu.
- **individualitātes princips** – atbilstoši savai darbības kompetencei un izvirzītajiem mērķiem ES fondu vadībā iesaistītā iestāde nosaka pieņemamā riska līmeni un veic būtisko risku pārvaldību tajā iestādes struktūrvienībā, kura lielākā mērā ir atbildīga par darbībām, kas ir pakļautas attiecīgajam riskam.
- **regulāritātes princips** – risku identificēšanas, novērtēšanas, dokumentēšanas, kontroles un pārskatu sniegšanas periodiskuma ievērošana.
- **monolituma princips** – kompleksi novērtē darbības jomu pakļautību riskiem un analizē risku savstarpēju mijiedarbību.
- **atbildības princips** – augsti standarti un atbildība visos, ar risku pārvaldību, iekšējās kontroles vides un atbilstības noteikšanu, saistītajos jautājumos.
- **uzraudzības princips** – nepārtraukta iekšējās kontroles, risku vadības un atbilstības sistēmu pārraudzība.
- **kompetences princips** – apvienot uz rezultātu orientētus darbiniekus ar atbilstošām zināšanām, prasmēm un darba pieredzi. Tas ietver arī regulāru zināšanu papildināšanu, atbildīgajiem darbiniekiem nodrošinot iespēju apmeklēt ar attiecīgo tematiku saistītas apmācības, pieredzes apmaiņu starp iestādēm.
- **samērīguma, lietderības un piesardzības princips** – plānotie risku mazinošie pasākumi ir samērīgi attiecība pret ieguldāmiem resursiem salīdzinājumā ar paredzamo ieguvumu vai zaudējumu apmēru. Netiek pieļauta pārmērīga riska iespējamība.

- **argumentētu lēmumu pieņemšanas princips** – lēmumi tiek pieņemti, pamatojoties uz risku analīzes un novērtēšanas rezultātiem, izmantojot samērīguma un lietderības pieeju attiecībā uz pieejamiem resursiem (laiks, finanses, cilvēku resursi).
- **personāla iesaistīšanas un sadarbības princips** – ikviena līmeņa vadītājs iesaistās un motivē nodarbinātos iesaistīties risku vadībā – atklāt riskus, ziņot par tiem un izteikt priekšlikumus risku novēršanai / mazināšanai.
- **informācijas apmaiņas princips** – nepārtraukta informācijas apmaiņa ar atgriezenisko saiti starp darbiniekiem, to tiešajiem vadītājiem, tādējādi veicinot iespējamo risku / risku notikumu ātrāku identificēšanu, incidentu reģistrēšanu un mazināšanu.
- **IT atbalsta princips** – risku vadībai izmanto informācijas sistēmas un tajās pieejamo informāciju.

6. RISKU VADĪBAS BRIEDUMA PAKĀPES PAŠIZVĒRTĒJUMS

ES fondu risku vadība tiek veikta dažādās iestādēs, kurām var būt izvirzīti atšķirīgi uzdevumi un noteikti specifiski sasniedzamie rezultatīvie rādītāji **atkarībā no iestādes lomas ES fondu un AF vadības sistēmā**, kas kopumā vērsti uz efektīvu, pareizu un likumīgu ES fondu un AF investīciju ieguldīšanu Latvijas tautsaimniecībā, ievērojot drošas finanšu pārvaldības principus.

Plānošanas perioda sākumā risku vadības brieduma pakāpes pašizvērtējums ir balstīts uz iepriekšējo ES fondu plānošanas periodā gūto risku vadības pieredzi, kad iestādēs pastāv dažādas risku vadības brieduma pakāpes.

Iestādēs ir izvirzīti sasniedzamie mērķi un sagatavoti darba plāni. Darbinieki labi saprot un konsekventi piemēro ētikas un vērtību principus/ vadlīnijas un juridiskos/ politiskos apsvērumus. Atsevišķās iestādēs ir izveidota atbilstoša iekšējā vide, kas nodrošina proaktīvu rīcību, lai riskus paredzētu savlaicīgi un izstrādātu pasākumus risku seku ierobežošanai.

Daļā iestāžu trūkst darbinieku sagatavotība risku vadības jautājumos, līdz ar to risku vadības koncepcija drīzāk balstās uz intuitīvu izpratni. Regulāra un veiksmīga iestādes darbinieku spēju, prasmju un iemaņu veidošana nodrošina konsekventu pieeju risku vadībai visā iestādē. Risku vadības/ risku identificēšanas, novērtēšanas un mazināšanas kompetence pieaug regulāri mācoties, caur praktisko pieredzi un īstenojot mentoringu. Efektīvs kompetences paaugstināšanas rīks ir pieredzes apmaiņas, kā arī citi komunikācijas un sadarbības mehānismi ikdienas darbībā (piemēram, diskusijas) – tas uzlabos darbinieku spējas, prasmes un iemaņas, pamatojoties uz citu kolēģu pieredzi un zināšanām.

Efektīva risku vadība, kur tiek piemērota labā prakse, tiek ieviesta ilgākā laika posmā, un tas var prasīt attieksmes un kultūras maiņu iestādēs. Iestādes kultūra ir valdošo vērtību, paradumu normu utt. kopums, kur tā darbojas. Izpratne par mērķiem nosaka iestādes darbinieku uztveri, domāšanu un izjūtas saistībā ar iekšējiem un ārējiem apstākļiem, un parādās cilvēku darbībā un pašas iestādes vides veidošanā.

ES fondu un AF vadībā iesaistīto iestāžu augstākajai vadībai nepieciešams uzsvērt risku vadības nozīmīgumu un rādīt piemēru pārējiem. Iestādes vadība skaidri demonstrē un formulē savu apņemšanos vadīt riskus, tā sauktais “tonis no augšas”, un to, kā tās atbalsta iestādes stratēģiskos plānus un mērķus, t.sk. būtiski attīstīt “labās prakses” nodomu integrēt risku vadību lēmumu pieņemšanas un ikdienas darbību procesos. Iestādes vadītājam ir jāizveido risku vadības struktūra, proti, jānosaka lomu, atbildības un pienākumu sadalījums, jānodrošina, ka starp risku vadības procesu un ekspertu/struktūrvienību un pārējām iestādes funkcijām/struktūrvienībām ir cieša sadarbība. Ir jānodrošina, ka lomu, atbildības un pienākumu sadalījums ir paziņots un saprotams visos iestādes līmeņos, kā arī tas tiek ievērots/īstenots.

Lai kopumā nodrošinātu apmierinošu/standartizētu risku vadības līmeni, katrai iestādei nepieciešams:

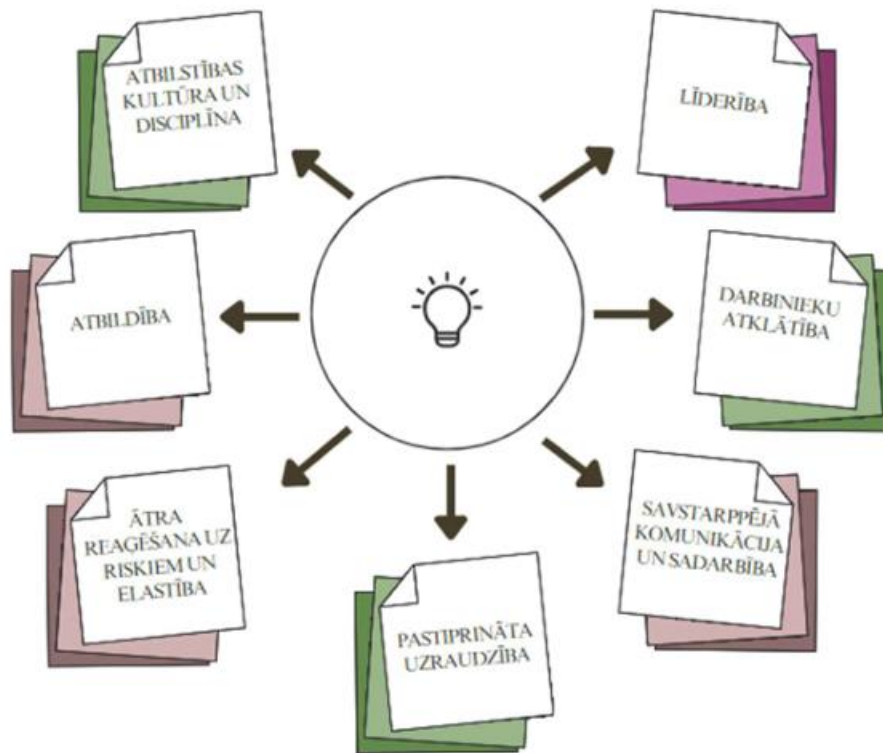
- izstrādātajos risku vadības pamatnoteikumos, piemēram iestādes iekšējās procedūrās, skaidri noteikt vadības un darbinieku lomas, pienākumus un atbildību risku vadībā;
- nodrošināt darbiniekiem iespēju apmeklēt apmācības par risku vadību un veicināt nepārtrauktu kopējo zināšanu par risku vadību ieguvu;

- mudināt darbiniekus vadīt riskus;
- visu galveno lēmumu pieņemšanā apsvērt risku ietekmi un nodrošināt labu informācijas apriti risku vadības jomā.

Ieteikumi risku vadības izaicinājumu pārvarēšanai:

- ✓ Skaidrot iestādes augstākajai vadībai par ieguvumiem no risku vadības, tostarp par informācijas par riskiem izmantošanas ieguvumiem, kā arī iesaistīšanās iespējām;
- ✓ Iesaistīt iestādes augstāko vadību lēmuma pieņemšanā par risku vadības funkcijas un sistēmas pilnveidošanu;
- ✓ Noteikt mērķus un rezultātus, ko sagaida no risku vadības (tai skaitā, risku vadītājam un tā tiešajam vadītājam vērtējamus uzdevumus konkrētajā laika periodā);
- ✓ Izvirzīt kā mērķi noteikta risku vadības brieduma līmeņa sasniegšanu noteiktā periodā;
- ✓ Skaidri noteikt organizatorisko piederību un hierarhiju risku vadības funkciju/ pienākumu veicējam (kuram no augstākās vadības pakļauts);
- ✓ Sasaistīt risku vadības procesu un rezultātus ar citiem jau esošiem rīkiem (operacionālā un uzdevumu plānošana, darba plānu rezultātu ziņošana, iekšējā regulārā komunikācija un sanāksmes par aktualitātēm un tamlīdzīgi);
- ✓ Svarīgi ir precīzi aprakstīt risku (uzdodot jautājumus - “un kas no tā?”, “kas negatīvs var notikt šo apstākļu rezultātā?”), skaidri nodefinēt riska cēloni, uz kuru vērst risku mazinošās darbības, skatīt riska scenārijus;
- ✓ Sākotnēji apzināt dažādus līmeņus, kuros strādās ar riskiem, kā atšķirsies šie līmeņi, pieejai jābūt līdzīgai metodiski un procesuāli (stratēģiskie, operacionālie, atbilstības, projektu u.c.);
- ✓ Lai mazinātu horizontālos starpnozaru nozīmīgos riskus, nepieciešams organizēt nozaru ministriju darba grupas, ņemot vērā normatīvajos aktos noteiktās kompetences un deleģējumus.

Attīstītas risku kultūras piemērs iestādē

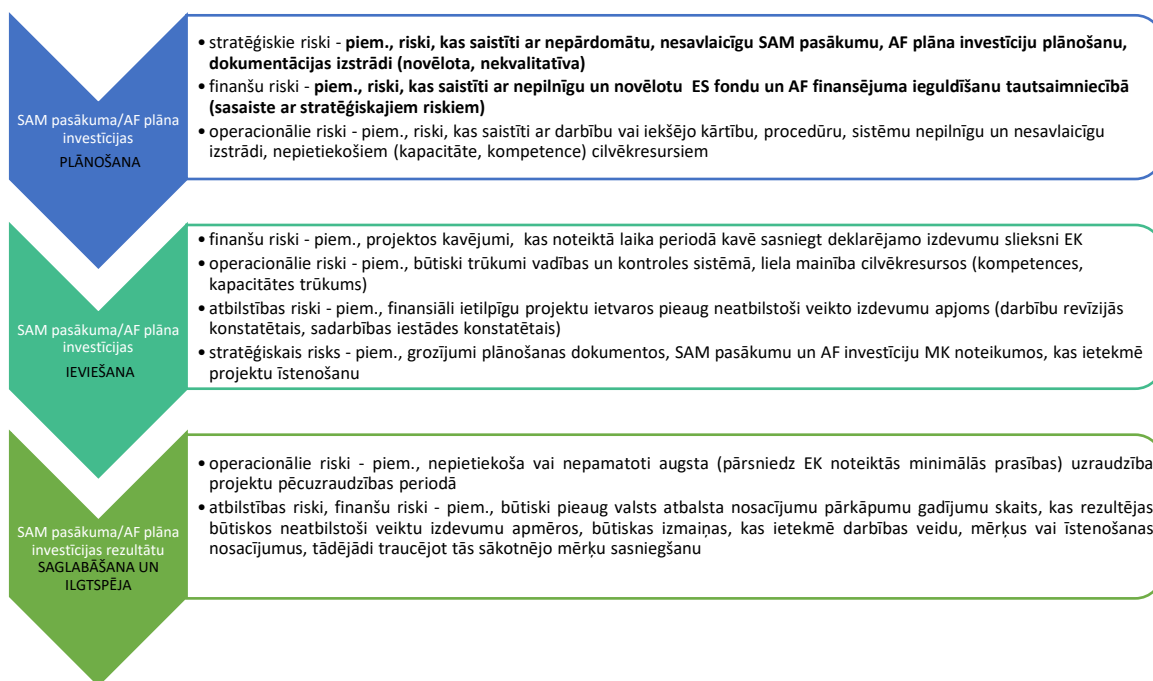

7. RISKU KLASIFIKĀCIJA UN TO VADĪBA

Ņemot vērā ES fondu vadībā iesaistīto iestāžu darbības specifiku, iespējams identificēt iekšējus/ārējus, izmērāmus/neizmērāmus, īstermiņa/ilgttermiņa u.c. riskus. Tāpēc, lai būtu vieglāk sniegt norādes par iespējamiem risku mazināšanas pasākumiem, Stratēģijā risku piemēri tiek strukturēti, apkopojot un klasificējot četrās galvenajās kategorijās, ņemot vērā noteiktos kopīgos ES fondu un AF mērķus (skat. attēlu):

- stratēģiskie riski;
- operacionālie (darbības) riski;
- finanšu riski;
- atbilstības riski.

Iestādei, ņemot vērā sev noteikto kompetenci un atbildības jomu, ir svarīgi fokusēties uz to risku identificēšanu un vadību, kuru sekas vai varbūtība, vai vērtība būtiski apdraud ES fondu un AF ieviešanas kopīgo mērķu sasniegšanu. Tā, piemēram, lai efektīvāk identificētu un vadītu būtiskos riskus, iestāde ES fondu un AF mērķu kontekstā iespējamos riskus var kategorizēt un definēt, ņemot vērā plānotā SAM pasākuma vai AF plāna investīcijas dzīves cikla griezumā. Zemāk attēlā sniegts piemērs risku identificēšanai un grupēšanai SAM pasākuma/AF plāna investīciju dzīves ciklam griezumā pa 3 posmiem (plānošana, ieviešana, rezultātu saglabāšana un ilgtspēja). Zemāk norādītie risku piemēri doti, ņemot vērā ES fondu vadošās iestādes/koordinējošās iestādes uzraudzības ietvarā konstatētās problēmjas. Mērķtiecīgi vadot zemāk norādītos riskus dažādu ES fondu un AF vadībā iesaistīto iestāžu līmenī, visas iestādes vienoti sekmētu šīs stratēģijas 3.nodaļā definēto ES fondu un AF vadības kopīgo mērķu efektīvāku sasniegšanu.

Piemērs risku grupēšanai, fokusam dažādos SAM pasākuma/AF plāna investīcijas dzīves cikla posmos.

Riska kategorijas palīdz arī tālākā risku vadības procesā optimālāk izvēlēties risku vadības pasākumus un uzraudzības rīkus, kā arī sadalīt atbildību un pienākumus.

Iekšējie riska faktori	Ārējie riska faktori
<ul style="list-style-type: none"> • organizatoriskā struktūra (struktūrvienības, funkciju sadale un izpilde); • darbinieku kapacitāte un zināšanas, darbības caurredzamība un atbildība; • izpratne par mērķiem; • neatbilstoša plānošana vai darbības virziena izvēle (t.sk. darba plānā sagaidāmie rezultāti nav sasniedzami); • tehnoloģijas (informācijas sistēmas); • informācijas aprīte un pieejamība svarīgu lēmumu pieņemšanā u.c. 	<ul style="list-style-type: none"> • ekonomiskā situācija; • politiskā ietekme; • izmaiņas ārējos normatīvajos aktos; • citas valsts pārvaldes iestādes; • sociālo partneru spiediens; • iedzīvotāju vērtību sistēma un morāle u.c.; • karadarbība reģionā; • epidēmijas uzliesmojumi.

7.1. Stratēģiskie riski

Riski, kas ietekmē iestādes darbības stratēģijā noteikto ilgtermiņa vai vidēja termiņa mērķu sasniegšanu un ir saistīti, piemēram, ar kļūdainu stratēģisko darbību noteicošu lēmumu pieņemšanu vai nepietiekoši pamatotu darbības virzienu izvēli, būtiskām izmaiņām ārējā vidē.

Lai iestāde nodrošinātu labākus rezultātus vispārējo ES fondu un AF mērķu sasniegšanā, tos nepieciešams nodefinēt zemākā iestādes līmenī, lai ES fondu vadībā iesaistīto iestāžu darbinieki labāk izprastu, kādu ieguldījumu viņi sniegs un kā spēs ietekmēt gan iestādes, gan kopējo ES fondu mērķu sasniegšanu. Ikvienai institūcijai ir jāinformē savi darbinieki par institūcijas kopīgajiem mērķiem un iecerētajiem darbības rezultātiem. Katrai struktūrvienībai, balstoties uz institūcijas vispārīgajiem mērķiem, ir jāizvirza savi specifiskie mērķi un sagaidāmie darbības rezultāti, kas attiecīgi jāizskaidro darbiniekiem.

Darbu izpildes plānošana ES fondu un AF vadībā nevar būt formāla, tai jābūt sasaistītai ar iestādes darbības mērķiem (mērķu kaskadēšana), jānosaka atbildīgās personas darbu izpildei, lai darbu izpilde notiktu strukturēti, lietderīgi izmantojot pieejamos iestādes resursus, neradot darbinieku pārslodzes.

Lēmumu pieņemšanai jānotiek atbilstošā atbildības/pilnvaru līmenī, tāpēc, lai ES fondu un AF vadībā iesaistīto iestāžu augstākā līmeņa vadība varētu pieņemt pārdomātus lēmumus, jānodrošina pietiekama, ticama un savlaicīga informācija par risināmo jautājumu/problēmu cēloņiem.

Mainoties pie varas esošajiem politiskajiem spēkiem un veicot izmaiņas nozaru attīstības prioritātēs, iestādēm nepieciešams sagatavot savlaicīgu un pietiekamu analīzi un pamatojumu lēmumu pieņemšanai, lai nerastos pretrunas starp dažādu nozaru politiskajiem uzstādījumiem/mērķiem, kas var radīt, piemēram, neizpildītas uzņemtās saistības, iesākto darbu atlikšanu un vēlāk nelietderīgi tērētus iestādes resursus trūkumu novēršanai vai skaidrojošā darba veikšanai.

Ņemot vērā, ka ES fondu un AF sektorā Eiropas līmeņa lēmumu pieņemšana mēdz būt attālināta un grūtāk kontrolējama, kā arī aptver daudz plašākas nozaru mērķauditoriju grupas vai valstis, starp kurām nevalda vienlīdzība, nacionālo interešu lobija veidošanai un līdzvērtīgas ietekmes nodrošināšanai nepieciešams atvēlēt pietiekami spēcīgus darbiniekus, lai iegūtu valstij labvēlīgu lēmumu pieņemšanu.

Reputācija ir svarīga ikvienai valsts pārvaldes iestādei un par svarīgāko reputācijas veidošanā uzskata informāciju plašsaziņas līdzekļos. Nepietiekamas vai nepatiesas informācijas sniegšana var radīt pret iestādi vērstu negatīvu komunikāciju, neizpratni sabiedrībā un mazināt darbinieku motivāciju strādāt valsts pārvaldē. Tā kā arī ES līmeņa uzraugošās iestādes savā darbā izmanto informāciju, kas pieejama publiskajā telpā, nepieciešams sekot līdzi, vai ziņās, intervijās, preses relīzēs, radio pārraidēs u.c. paustā informācija balstās uz patiesiem faktiem un vai masu mediju pārstāvji nepārkāpj nevainīguma prezumpcijas principu, provocējot sensācijas/ažiotāžas. Tāpat svarīgi iestādē noteikt tās ES fondu vadībā iesaistītās personas, kuras drīkst komunicēt ar medijiem un sniegt pārbaudītu, pareizu un pietiekamu informāciju publicēšanai.

Ieteikums – lai arī reputācijas risks, ievērojot risku vadības labo praksi tiek ietverts pie stratēģiskajiem riskiem, reputācijas risks un tā ietekme būtu vērtējama arī pie katra identificētā riska, jo tas var vienlīdz iestāties gan pie stratēģiskajiem, gan arī operacionālajiem, finanšu un atbilstības riskiem. Turklāt pie katra riska ir iespējams objektīvi noteikt efektīvāku kontroļu pasākumu kopumu, lai izvairītos no reputācijas riska iestāšanās konkrētajā gadījumā.

7.2. Operacionālie (darbības) riski

Riski, kas saistīti ar darbību vai iekšējo kārtību un procedūru neatbilstību vai nepilnībām, pielietojamo informācijas tehnoloģiju sistēmu funkcionalitāti, ārēju apstākļu ietekmi, cilvēku faktora izraisītām kļūmēm vai darbības neatbilstību, neieskaitot juridisko risku, bet ieskaitot krāpšanas risku.

Iestādes operacionālā riska līmeņa noteikšanai var lietot riska rādītājus, kas var būt statistiskie, finanšu vai citi rādītāji. Operacionālo risku ne vienmēr var novērtēt tieši kvantitatīvi, tas var tikt novērtēts kvantitatīvi netieši vai ar kavēšanos. Šādos rādītājos var iekļaut, piemēram, savlaicīgi neizvērtēto projektu skaitu, darbinieku mainības procentus, kļūdu skaitu vai to radīto zaudējumu apmēru.

Operacionālā riska rādītājus apkopo un izvērtē periodiski (piemēram, katru ceturksni), lai savlaicīgi identificētu pārmaiņas operacionālā riska līmenī;

Operacionālā riska kontrolei un samazināšanai tiek paredzēts veikt šādus pasākumus:

- iestādes iekšējo noteikumu un procedūru izstrāde, kas nosaka funkcionālo pienākumu sadalījumu un deleģēšanu, struktūrvienību un darbinieku savstarpējās sadarbības un informācijas apmaiņas kārtību, atskaišu un citas informācijas izstrādes un sniegšanas kārtību u.c.;
- procedūru ievērošanas un atbilstības novērtēšana;
- rutīnas darbību atkārtota izpilde;
- piekļuves tiesību informācijai nodalīšana;
- automātiskas pārbaudes procedūras kļūdainu darbību diagnosticēšanai;
- darbinieku pastāvīga apmācība un to kvalifikācijas celšana, ņemot vērā viņu zināšanas, prasmes, iemaņas un nepieciešamās vajadzības. Īpaša uzmanība jāpievērš vidējā līmeņa vadītāju zināšanām un prasmēm, tajā skaitā vadītāju komunikācijai ar darbiniekiem un atgriezeniskās saiknes veidošanai.

Personāla vadības jomā prioritāte ir esošo profesionāļu noturēšana un motivēšana, kā arī jaunu talantu piesaiste uz vakancēm, kuras izveidojas laika gaitā.

Svarīgi ir vadīt arī riskus, ko izraisījuši psihoemocionālie darba vides riska faktori (stress, darba laika deficīts, informācijas trūkums, atbildīgu lēmumu pieņemšana, kolēģu atbalsta trūkums u.c.), jo tie var radīt tādas pārmaiņas attieksmē pret darbu un darba attiecībās kā:

- darba kavējumu skaita pieaugums vai citi notikumi, kas var liecināt, ka zudusi vēlēšanās turpināt darbu iestādē (palielināta personāla mainība);
- pazemināta koncentrēšanās spēja, kas negatīvi ietekmē darba kvalitāti, piemēram, pavājinātas spējas pieņemt pareizus un pārdomātus lēmumus.

Galvenie preventīvo pasākumu virzieni ir saistīti ar to, lai novērstu vai samazinātu tās situācijas, kuras var radīt stresu darba vietās vai arī lai pilnveidotu nodarbināto iemaņas, kuras var palīdzēt tikt galā ar stresu. Preventīvie pasākumi, kuri var būt paredzēti gan iestādei kopumā, gan skart katru konkrēto nodarbināto, ir, piemēram:

- iekšējās komunikācijas attīstīšana un nodarbināto iesaistīšana (konkrētu mehānismu noteikšana iekšējās komunikācijas nodrošināšanai, piemēram, regulāras darbinieku sapulces, aptaujas u.c.);
- darba slodzes (kvantitatīvās un kvalitatīvās) plānošana un pielāgošana nodarbināto iespējām (piemēram, darbinieku darba spēju un īpatnību apzināšanās un atbilstoša darba plānošana – rutīnas darbus uzticot darbiniekiem, kuriem tie patīk, savukārt dinamiskāko darbu uzticot tam piemērotākajiem kolēģiem).

Ieteikums - personāla vadības/kapacitātes risks nav izceļams un vadāms tikai ES fondu vai AF vadības ietvaros. Tas tiešā veidā ir atkarīgs gan no Valsts kancelejas kā atbildīgās iestādes par valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstības politiku uzstādījumiem, gan iestādes individuālajiem uzstādījumiem cilvēkresursu, personālvadības jomā (piemēram, atalgojums, piemaksu sistēma, attālinātais darba laiks, darba organizācija u.c.). Līdz ar to ieteikums atbildīgajām/sadarbības iestādei personāla kapacitātes risku, kur tas attiecināms, identificēt kā cēloni (un informēt par personāla vadību atbildīgās struktūrvienības turpmāko darbību veikšanai), nevis patstāvīgu risku, vai arī tad patstāvīga riska gadījumā kā riska īpašnieku noteikt struktūrvienību, kas ir atbildīga par personāla vadību iestādē. Tas ir riska īpašnieka kompetencē noteikt tālākas darbības, kā tas, sadarbībā ar iestādes vadību var risināt personāla vadības jautājumus.

ES fondu un AF vadība tiek realizēta vairākos līmeņos, kas lēmumu pieņemšanā, finansējuma plānošanā, piešķiršanā vai kontrolē var radīt atšķirīgas iespējas veikt tādas negodprātīgas darbības kā interešu konfliktus, korupciju, slepenas norunas u.c. Tas, cik lielā mērā valsts pārvalde iemieso ētikas kodeksu vai valsts ierēdņi – pilsoniskās atbildības, pienākuma vai pat goda jūtas, būs atkarīgs ne tikai no tradīcijām vai sociālajām normām, bet no plaša diapazona ietekmes faktoriem.

ES fondu un AF vadību caurvij ārējās politiskas ietekme un finansējuma saņēmēju spiediens. Atsevišķu ierēdņu uzvedība būs atkarīga gan no birokrātijas iekšējās stimulu sistēmas (kāpēc publiskajā sektorā strādājošie sniegs korumpētas darbības), gan ārējās stimulu struktūras, kura noteiks pieprasījumu pēc korumpētas rīcības no finansējuma saņēmēju puses. Šī stimulu struktūra noteiks abpusēju „pašlabuma meklēšanas” darbības apjomu – proti, to pakāpi, kādā abas puses iesaistīsies tajā, ko varētu dēvēt par „nelikumīgu apmaiņu”, maksājot un pieņemot kukuļus un iesaistoties vienošanās izkrāpt ES fondu finansējumu abpusēja labuma gūšanas nolūkā.

Atšķirībā no dažādiem citiem risku veidiem, korupcijas risku nevar pilnībā novērst, to var tikai samazināt. Institūcijā var tikt ieviesti dažādi pasākumi, kas palīdz mazināt korupcijas riska iestāšanās varbūtību. Šo risku iespējams samazināt ar labas pārvaldības principiem un efektīva ES fondu un AF regulējuma izstrādāšanu un ieviešanu, kā arī tā konsekventu interpretāciju un atbilstošu iestāžu darbinieku apmācību.

Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība”, Programmas, un AF plāna īstenošanā tiek sagaidīta visu darbinieku apņemšanās ievērot ētikas normas, objektivitātes un godīguma principus, lai veicinātu kultūru, kas attur no krāpnieciskām darbībām savu funkciju īstenošanā, atvieglotu krāpšanas novēršanu un atklāšanu, kā arī attīstītu pasākumus, kas palīdzētu krāpšanas un saistītu nodarījumu savlaicīgā un pienācīgā izmeklēšanā.

Tieši institūcijas iekšējā vidē ir visvairāk informācijas par iespējamiem darbinieku interešu konfliktiem vai prettiesisku rīcību. Kolēģi ir pirmie, kas var pamanīt negodprātīgas amatpersonas darbības savās, savu radnieku vai tuvu draugu, kā arī atsevišķu finansējuma saņēmēju interesēs.

Lai veicinātu ziņošanu par neatbilstībām, ir jānodrošina īpaši pasākumi vai kārtība ziņotāju aizsardzībai, savukārt ētikas komisijas izveide nodrošinātu konfidencialu un godprātīgu pieeju šādas informācijas izskatīšanā un lēmumu pieņemšanā vērsties pret pārkāpēju.

Tieši sadarbības iestādei ir visnozīmīgākā loma negodprātīgas rīcības risku novēršanā, jo īpaši, kas saistīti ar krāpšanu, kā arī nelietderīga un neefektīva projektu finansējuma izlietošanu.

7.3. Finanšu riski

Riski, kas saistīti ar nepilnīgu un novēlotu³⁷ ES fondu un AF finansējuma ieguldīšanu tautsaimniecībā, t.sk. normatīvo aktu nosacījumu neievērošanas, kas noved pie:

- 1) saistību atcelšanas saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes regulas Nr.1303/2013 Eiropas Parlamenta un Padomes regulas Nr. 2021/1060 105.pantu, kas nozīmē n+3 principa³⁸

³⁷ Pret sākotnējo SAM uzsākšanas laika grafiku

³⁸ 105. panta punktā noteiktais nosacījums paredz, ka EK atceļ saistības jebkurai Programmas summas daļai, kas nav izmantota priekšfinansējumam vai par kuru līdz 31. decembrim trešajā gadā pēc programmas budžeta saistību gada nav sagatavots maksājuma pieteikums par 2021.–2026. gadu. Saistību daļu, kas joprojām pastāv 2029. gada 31. decembrī, atceļ, ja minētās regulas 43. panta 1. punktā

neizpildi un slēgšanas dokumentu neiesniegšanu, kā rezultātā EK var samazināt pieejamo ES fonda finansējuma apmēru;

- 2) EK finanšu korekcijas piemērošanas, atceļot visu vai daļu no ES ieguldījuma saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes regulas Nr.1303/2013 144.pantu un Eiropas Parlamenta un Padomes regulas Nr. 2021/1060 85.pantu par vadības un kontroles sistēmas darbības trūkumiem, maksājuma pieteikumā neprecīzu datu iekļaušanu, kas nav izlabots pirms korekcijas procedūras sākuma.

Finanšu risku cēloņi ES fondu un AF vadības izpratnē klasiski ir nesavlaicīga plānošanas dokumentu izstrāde (dažādi iemesli, tostarp pamatā neskaidras EK pamatnostādnes, nepietiekami cilvēkresursi, ārējie apstākļi (prioritāšu maiņa), kā, piemēram, karadarbība Ukrainā, pandēmija u.c. apstākļi, kuriem ir būtiska ietekme uz plānošanas dokumentu izstrādi), kas secīgi noved pie nesavlaicīgas projektu atlašu uzsākšanas (kur attiecināms), līgumu/vienošanās noslēgšanas, projektu īstenošanas uzsākšanas un likumsakarīgi – arī kavētiem projektu noslēgumiem un rezultātu sasniegšanu.

Finanšu risku vadību ir būtiski ievērot visos posmos – plānošanas, īstenošanas un izvērtēšanas posmā, nodrošinot atgriezenisko saiti un nepieciešamības gadījumā veicot izmaiņas. Plānošanas posmā ir ārkārtīgi būtiski prognozēt iespējamās problēmas, t.sk. ņemot vērā iepriekšējo plānošanas perioda pieredzi, izstrādājot SAM finansējuma saņemšanas nosacījumus, maksimāli tos vienkāršojot. Savukārt ieviešanas posmā ir svarīga ES fondu vadībā iesaistīto institūciju operatīva komunikācija, lai konstatētu problēmas un nodrošinātu to atbilstošāko risinājumu konstatētajai problēmai, bet izvērtēšanā svarīga atgriezeniskā saite, lai saprastu investīciju efektivitāti un pieņemtu lēmumu par izmaiņām, ja nepieciešams.

Tā kā ES fondu un AF vadības ieviešana tiek īstenota starp dažādām iestādēm, tad būtiska ir arī iestāžu spēja un gatavība savlaicīgi “pārņemt” iestādes izstrādāto “produktu”, lai nodrošinātu tā tālāku dzīvotspēju, tā, piemēram, sadarbības iestādei ir jāspēj operatīvi reaģēt uz atbildīgo iestāžu izstrādātajiem dokumentiem, lai uzsāktu projektu iesniegumu atlases, vai arī finansējuma saņēmējam (ja tā ir iestāde ar MK uzliktu pienākumu nodrošināt turpmāka atbalsta sniegšanu gala labuma guvējam) jau pirms darbību uzsākšanas ir jābūt gan finansiālā, gan administratīvā gatavībā nodrošināt tās funkciju. Ir būtiski nodrošināt un atbilstoši saplānot katra posma nepārtrauktu darbību, lai sistēma darbotos bez ķēdes pārrāvumiem, tādējādi minimizējot gan sistēmas darbības, gan finanšu riskus.

Finanšu riska kontrolei un samazināšanai tiek paredzēts veikt vismaz šādus pasākumus:

- 1) Reizi gadā vadošā iestāde sadarbībā ar sadarbības iestādi sagatavo ES fondu investīciju prognozi un sekmē to izpildi, jo īpaši, lai nodrošinātu ES fondu ikgadējo saistību izpildi atbilstoši EK prasībām, regulāri (reizi pusgadā) sniedzot MK ziņojumus ar novērtējumu par riskiem un priekšlikumiem rīcībai ar mērķi Latvijā pilnvērtīgi izmantot ES atbalsta finansējuma sniegtās investīciju iespējas, pēc nepieciešamības pārskatot prognozes. Ja vadošā iestāde konstatē būtiskas novirzes no MK izskatītas ikgadējas ES fondu investīciju prognozes vai vadošās iestādes rīcībā ir informācija, kas liecina par augstu risku un apdraudējumu efektīvai programmā noteikto rādītāju izpildei, vadošā iestāde ierosina nepieciešamo rīcību, tai skaitā grozījumus plānošanas dokumentos;
- 2) Regulāru pārskatu sagatavošana, ES fondu ieviešanas progresā analīze un vadības informēšana par rezultātiem, nobīdēm no plāniem, to iemesliem un investīciju tempa uzlabošanas iespējām. Aktuālā informācija par ES fondu ieviešanas progresu, sniedzot novērtējumu par riskiem un priekšlikumus rīcībai ar mērķi Latvijā pilnvērtīgi izmantot ES atbalsta finansējuma sniegtās investīciju iespējas, tiek iekļauta regulārajos informatīvajos ziņojumos MK un tiek publicēta ES fondu tīmekļa vietnē;
- 3) Pastiprināta riska projektu uzraudzība;
- 4) Pastāvīga komunikācija, t.i., sanāksmes ar sadarbības iestādi, atbildīgajām iestādēm, vadošo iestādi un citiem iesaistītajiem, t.sk. finansējuma saņēmējiem, ja nepieciešams, par investīciju progresu, riskiem un izaicinājumiem u.c. aktuālo jautājumu risināšanu, apakškomiteju un uzraudzības komitejas sanāksmes par uzraudzības jautājumiem. Operatīvi tiek lemts par

noteiktajā (līdz 2031. gada 15. februārim) termiņā Komisijai nav iesniegta apliecinājumu pakete un galīgais snieguma ziņojums par programmām. Izņēmumi ir noteikti Kopīgo noteikumu regulas 106. pantā.

saskaņotu nepieciešamo rīcību risku vadībai un tiek nodrošināta efektīva informācijas apmaiņa starp iesaistītajām pusēm, nepieciešamības gadījumā nekavējoties informējot MK, sniedzot priekšlikumus atbilstošai rīcībai;

- 5) Regulāri vadības un kontroles sistēmas darbības auditi, deleģēto funkciju pārbaudes, apliecinājuma un maksājumu pieteikumu sagatavošanas process ar mērķi pārliecināties, ka izveidotā iekšējās kontroles sistēmas darbība ir efektīva un atbilst normatīvo aktu prasībām. Atklājot sistēmas nepilnības, tiek paredzēts veikt nepieciešamās proaktīvas darbības to atkārtotai nepieļaušanai, t.sk. pilnveidojot iekšējās procedūras.

7.4. Atbilstības riski

Riski, kas attiecas uz spēkā esošo normatīvo aktu prasību neievērošanu (bezdarbības/netišas vai tīšas rīcības rezultātā), neatbilstošu interpretāciju un citiem juridiskiem aspektiem, piemēram, neatbilstošu iepirkuma procedūru veikšanu vai valsts atbalsta normu neatbilstošu piemērošanu.

Lai kvalitatīvi vadītu šos riskus, nepieciešams veidot vienotu normatīvo aktu normu interpretāciju un izpratni par noteikto prasību piemērošanu, lai nesarežģītu iestādes lēmumu pieņemšanu un neradītu finansiālus zaudējumus (piemēram, EK uzlikusi sodu, jo bijušas nepareizi piemērotas ES regulu prasības), kā arī neradītu nepamatotu administratīvo slogu saviem klientiem (piemēram, nacionālā līmenī noteiktās prasības ir stingrākas nekā to prasa ES tiesību akti).

Jau normatīvā akta projekta izstrādes procesā iestādei un tā saskaņošanā iesaistītajām institūcijām jānovērš piemērojamo normu interpretēšanas iespējas, lai vēlāk nebūtu jātērē laika un cilvēku resursi normatīvo aktu izskaidrošanai.

8. KRĀPŠANAS, KORUPCIJAS UN INTEREŠU KONFLIKTA RISKU VADĪBA

Lai nodrošinātu pietiekamu garantiju tam, ka dalībvalstis izmanto attiecīgo ES finanšu atbalstu saskaņā ar piemērojamiem noteikumiem un principiem ES finanšu interešu aizsardzībai, 2014.gada 24.oktobra ES finanšu interešu aizsardzības koordinācijas padomes sēdē nolēma un 2014.gada 28.oktobra KNAB starpministriju (starpinstitūciju) sanāksmē par pamatnostādņu projektu “Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnes 2015.-2020.gadam”³⁹ konceptuāli vienojās atsevišķu Nacionālu krāpšanas apkarošanas stratēģiju ES finanšu interešu aizsardzībai neizstrādāt, bet paplašināt pamatnostādnes, ietverot tajās vispārīgu informāciju par krāpšanas apkarošanas politiku, stratēģiskiem mērķiem, sasniedzamajiem rezultātiem un veicamajiem uzdevumiem, kas aptver arī ES fondu un citu ārvalstu finanšu palīdzības instrumentu finanšu interešu aizsardzību. Aktuālajā Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plānā 2023.–2025. gadam⁴⁰, kas ir turpinājums Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēm 2015.–2020. gadam saglabāts iepriekš pamatnostādņēs definētais korupcijas novēršanas un apkarošanas kurss, proti, galvenie mērķi un rīcības virzieni, taču vienlaikus tas ietver jaunu uzdevumu kopumu publiskas personas institūcijām, elastīgi reaģējot un pielāgojoties aktuālajām norisēm un problēmsituācijām sabiedrībā, tiesību normu piemērošanas problemātikai. Pretkorupcijas pasākumu plānā 2023.–2025. gadam ietvertie veicamie uzdevumi organizēti, dalot tos atbilstoši pieciem galvenajiem apakšmērķiem, kā arī 13 rīcības virzieniem, lai tos sasniegtu. Rīcības virziens Nr.4 paredz publiskās mantas un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES fondu un citu ārvalstu finanšu palīdzības instrumentu, izlietojuma likumības nodrošināšanu. Lai veicinātu publiskās mantas un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES fondu un citu ārvalstu finanšu palīdzības instrumentu izlietojuma likumības nodrošināšanu, jaunajā attīstības plānošanas periodā plānots: Paaugstināt privātā sektora pārstāvju

³⁹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja izstrādātas nacionālas nozīmes pamatnostādnes "Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnes 2015.-2020.gadam" (apstiprinātas ar Ministru kabineta 2015.gada 16.jūlija rīkojumu Nr.393 "Par korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēm 2015.-2020.gadam").

⁴⁰ Apstiprinātas ar Ministru kabineta 2023.gada 11.aprīļa rīkojumu Nr.199 "Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plānu 2023.–2025. gadam".

informētību par korupcijas riskiem un citām prettiesisku darbību pazīmēm publisko iepirkumu procedūru norisē, kā arī nepieciešamo rīcību, lai novērstu iespējamās prettiesiskās darbības pasūtītāja vai citu pretendentu darbībā.

MK 2023.gada 5.decembra rīkojums Nr.857 Par Organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas plānu 2023.–2025. gadam, paredz - kā prioritārus atbalstīt tiesībsardzības iestāžu izvirzītos noziedzības apkarošanas virzienus (krāpšanas un piesavināšanās (ES fondi un ārvalstu finanšu palīdzība)), un nepieciešamību atbilstoši apdraudējuma līmenim plānot un īstenot noziedzības apkarošanas pasākumus.

Lai nodrošinātu, ka ES fondu finanšu līdzekļi tiek mērķtiecīgi un efektīvi investēti, Stratēģijā krāpšanas un korupcijas risku mazināšanai tiek piešķirta īpaša nozīme.

ES fondu 2021.-2027.gada plānošanas periodā un AF plāna īstenošanā, līdzīgi kā 2014.-2020. gada plānošanas periodā, ievērojot to, ka EK uzsver krāpšanas apkarošanu, tiek turpināts darbs pie pasākumu kopuma, kas veicina gan iesaistīto iestāžu, gan finansējuma saņēmēju izpratni, stiprina atbildību un nodrošina virkni pienākumus dažādos līmeņos, lai projektam piešķirtais finansējums tiktu izlietots saskaņā ar pareizas finanšu pārvaldības principu, lai projekta ietvaros veiktie izdevumi būtu tieši saistīti ar mērķu sasniegšanu.

Lai nodrošinātu vienotu izpratni par identificēto krāpšanas un korupcijas risku novērtēšanu, VI aicina ES fondu un AF vadībā iesaistītās iestādes vismaz reizi gadā veikt specifisko krāpšanas un korupcijas risku novērtēšanu tiem riskiem, kas tieši saistīti ar ES fondu un AF vadībā noteikto pienākumu pildīšanu, pamatojoties uz EK vadlīniju 1.pielikumu⁴¹, kur jau norādīti apzinātie krāpšanas un korupcijas riski, ņemot vērā kohēzijas politikā novērotos krāpnieciskos gadījumus, kā arī vispāratzītas un izplatītas krāpšanas shēmas.

Lai nodrošinātu krāpšanas risku objektīvu un kvalitatīvu novērtēšanu, risku novērtēšana veicama ekspertu lokā, kurā piedalās personas ar atbilstošu kompetenci ES fondu vadības pienākumu izpildē, ar risku pārvaldības procesu saistīti vai to pārzinoši darbinieki, kā arī vēlams augstākās vadības pārstāvis. Lai nodrošinātu izsekojamību un procesa caurspīdīgumu, veicama risku novērtēšanas procesa dokumentēšana. Iestādēm netiek noteikta konkrēta dokumentēšanas forma (piemēram, iekšējo sanāksmju apkopojumi vai protokoli), taču nepieciešams identificēt risku novērtēšanā iesaistītās personas un to amatus, norādīt novērtējuma veikšanas datumu, kā arī informācijas avotus, kas ņemti vērā (piemēram, analīze par iespējamām novirzēm/pārkāpumiem no saistošo normatīvo aktu prasībām, organizatoriskā struktūra un funkciju veikšanā iesaistītās struktūrvienības, iekšējo un ārējo faktoru izmaiņas, vēsturiskā informācija un līdzšinējā pieredze, deleģēto funkciju pārbaužu rezultāti, audita ziņojumi, citi pašnovērtējumu pamatojumi), kā arī jānodrošina pierādījumi, ka augstākajai vadībai ir atbilstoša uzraudzība un/vai iesaiste procesā, apstiprinot kopējo atlikušo (neto) riska līmeni (ja gadījumā augstākās vadības pārstāvis nav iesaistīts risku novērtēšanā, tad augstākās vadības pārstāvim jāapstiprina risku reģistrs (vēlams ar rīkojumu). Visu līmeņu vadītāji atbild par iestādes vai struktūrvienības uzdevumu savlaicīgu un kvalitatīvu izpildi un mērķu sasniegšanu. Iekšējā kontrole nav tikai atsevišķi notikumi vai atsevišķas darbības, bet tā ir iestādes vadības īstenotā politika un procedūras, kas nodrošina efektīvu vidi iestādes darbības mērķu sasniegšanai.

Krāpšana

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2017.gada 5.jūlija Direktīvas (ES) 2017/1371 *par cīņu pret krāpšanu, kas skar Savienības finanšu intereses, izmantojot krimināltiesības* 3.pantā noteiktajam, krāpšanu, kas skar ES finanšu intereses, var iedalīt:

- (a) attiecībā uz izdevumiem, kas nav saistīti ar iepirkumu;
- (b) attiecībā uz izdevumiem, kas saistīti ar iepirkumu, vismaz tad, ja tas ir darīts, lai gūtu nelikumīgu labumu pārkāpuma izdarītājam vai kādam citam, radot zaudējumus ES finanšu interesēm;
- (c) attiecībā uz ieņēmumiem, kas nav d) apakšpunktā minētie ieņēmumi, ko gūst no PVN pašu resursiem;

⁴¹ [Eiropas Komisijas vadlīnijas "Krāpšanas riska novērtēšana un efektīvi un samērīgi krāpšanas apkarošanas pasākumi"](#) un to [1.pielikums](#) (2014.gada 16.jūnijs).

(d) attiecībā uz ieņēmumiem, ko gūst no PVN pašu resursiem.

Direktīvas (ES) 2017/1371 izpratnē *krāpšana* ir:

- kļūdainu, neprecīzu vai nepilnīgu paziņojumu vai dokumentu izmantošanu vai iesniegšanu, kā rezultātā notiek līdzekļu vai aktīvu nelikumīga piesavināšanās vai to nelikumīga ieturēšana no Savienības budžeta vai budžetiem, ko pārvalda Savienība vai kas tiek pārvaldīti tās uzdevumā;
- informācijas neizpaušanu, ar ko tiek pārkāptas īpašas saistības, radot tādas pašas sekas;
- šādu līdzekļu vai aktīvu nepareizu izmantošanu, kas neatbilst mērķiem, kuriem tie tika sākotnēji piešķirti;
- likumīgi iegūtu priekšrocību ļaunprātīgu izmantošanu;
- ar PVN saistītu paziņojumu iesniegšanu nolūkā krāpnieciski slēpt nenomaksāšanas faktu vai nelikumīgi radīt tiesības uz PVN atmaksu.

AF regula nosaka, ka Mehānisma īstenošana jāveic efektīvi novēršot krāpšanu, arī krāpšanu nodokļu jomā, izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, korupciju un interešu konfliktus, un saucot pie atbildības par tiem. Pamatojoties uz 2017.gada 12.oktobra Padomes Regulu (ES) 2017/1939, ar ko īsteno ciešāku sadarbību Eiropas Prokuratūras (EPPO) izveidei (Regula), tika izveidota un 2021.gada 1.jūnijā darbu uzsāka Eiropas Prokuratūra, kuras kompetencē ir noziedzīgi nodarījumu izmeklēšana, kas skar ES finanšu intereses. ES fondu līdzfinansēto projektu uzraugošām iestādēm ir pienākums ziņot par jebkādu noziedzīgu rīcību, kas varētu būt EPPO kompetencē.

Pasākumi un procedūras, ar ko paredz interešu konflikta un krāpšanas novēršanu obligāti ietver šādus elementus:

- krāpšanas risku noteikšana;
- noteikto krāpšanas risku novērtēšana un klasificēšana;
- preventīvo un koriģējošo darbību plānošana, izpilde un pārskatīšana.

Krāpšanas riskus ir iespējams noteikt pamatojoties uz vispārzināmām un atkārtoti izmantotām krāpšanas shēmām un izmantojot iegūtās zināšanas ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā projektu uzraudzības nodrošināšanā. Ņemot vērā, ka publisko iepirkumu tiesību normu pārkāpumi ir skaitliski lielākais pārkāpuma veids, nepieciešami mērķtiecīgi pasākumi neatbilstošu iepirkumu risku novēršanai. Pie vispārzināmākām krāpšanas veidiem pieskaitāmi – dokumentu viltošana; interešu konflikts; sarunāts iepirkums; nepamatots sadārdzinājums; netiek piegādātas preces vai netiek sniegti pakalpojumi. Novērtējot riskus ņem vērā varbūtību, ka risks iestāsies un novērtē tā sekas (finanšu, u.c. ietekme). Krāpšanas pazīmju identificēšanu palīdzēs AFCOS⁴² krāpšanas tipoloģiju metodika, kas sniedz informāciju par krāpšanas pazīmēm “sarkaniem karogiem”, lai savlaicīgi konstatētu aizdomīgas darbības, veiktu padziļinātu izpēti. Būtisku palīdzību krāpšanas risku identificēšanā sniegs informācijas tehnoloģiju rīks ARACHNE, kas palīdzēs iestādēm īstenot struktūrfondu pārbaudes, lai pamatojoties uz noteiktiem riska rādītājiem identificētu projektus, līgumus un izpildītājus, kuri var būt pakļauti krāpšanas, interešu konflikta un citiem riskiem. ARACHNE riska novērtēšanas instruments nosaka vairāk nekā 100 riska rādītājus un sniedzot riska signālus tas būtiski uzlabos pārbažu efektivitāti, taču ARACHNE nesniedz nekādus kļūdu, pārkāpumu vai krāpšanas pierādījumus.

Korupcija

Korupcijas riski ietekmē valsts pārvaldes reputāciju un rada būtiskus materiālos zaudējumus, un ir klātesoši un līdz ar to - atbilstoši vadāmi visos SAM pasākuma un AF plāna investīciju dzīves cikla posmos (plānošana, īstenošana, saglabāšana un ilgtspēja).

Korupcija ir kukuļošana vai jebkura cita valsts amatpersonas rīcība, kas vērsta uz to, lai, izmantojot dienesta stāvokli, savas pilnvaras vai pārsniedzot tās, iegūtu nepelnītu labumu sev vai citām personām⁴³.

⁴² Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests.

⁴³ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 1.pants.

Valsts amatpersonas	Valsts vai pašvaldību institūcijas darbinieks	Privātpersona
Kukuļņemšana,	Prettiesiska labumu pieprasīšana un pieņemšana	Neatļauta labuma pieņemšana
Kukuļdošana	Prettiesiska labumu došana	Komerציālā uzpirkšana
Dienesta stāvokļa jaunprātīga izmantošana Valsts amatpersonas bezdarbība Neatļauta piedalīšanās mantiskos darījumos Valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana Dienesta pilnvaru pārsniegšana / viltojums		Pilnvaru jaunprātīga izmantošana un pārsniegšana Nolaidība Izspiešana Izspiešana organizētā grupā Piesavināšanās

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2017.gada 5.jūlija Direktīvas (ES) 2017/1371 *par cīņu pret krāpšanu, kas skar Savienības finanšu intereses, izmantojot krimināltiesības* 4.panta 2.punktā noteiktajam, korupciju, kas skar ES finanšu intereses iedala:

- “pasīva korupcija” ir civildienesta ierēdņa darbība, ar kuru viņš tieši vai pastarpināti pieprasa vai saņem jebkāda veida labumu sev vai kādai trešajai personai vai akceptē šāda labuma apsolījumu, lai veiktu darbību vai atturētos no saviem pienākumiem atbilstīgas darbības vai lai veiktu savas funkcijas tādā veidā, kas kaitē vai, ļoti iespējams, varētu kaitēt Savienības finanšu interesēm;
- “aktīva korupcija” ir jebkuras tādas personas darbība, kas tieši vai pastarpināti apsola, piedāvā vai dod jebkāda veida labumu civildienesta ierēdnim – viņam pašam vai kādai trešai personai – ,lai viņš veiktu darbību vai atturētos no saviem pienākumiem atbilstīgas darbības vai lai veiktu savas funkcijas tādā veidā, kas kaitē vai, ļoti iespējams, varētu kaitēt Savienības finanšu interesēm.

Iestādēm precīzi jāformulē nepieciešamie pasākumi korupcijas risku novēršanai, identificējot:

- Korupcijas riskus:
 - to cēloņus, iemeslus, kāpēc tā var notikt (procesuālie un personīgie);
 - to apstākļus (faktoros) – kā var izpausties koruptīva darbība.
- Varbūtību, ka koruptīvs gadījums var notikt.
- Korupcijas negatīvo seku novērtējumu.
- Korupcijas risku novēršanas (pretkorupcijas) pasākumus.

Korupcijas risku identificēšanai var izmantot šādus informācijas avotus:

- iekšējie un ārējie normatīvie akti;
- iekšējo vai ārējo auditu ziņojumos konstatētie trūkumi, pārkāpumi un neatbilstības;
- iekšējās kontroles un pārbaudes projekta īstenošanas vietā konstatētie pārkāpumi, trūkumi un neatbilstības;
- iedzīvotāju sūdzības, aptaujas, trauksmes cēlāju informācija;
- nodarbināto (t.sk., vadītāju) sniegtā informācija;
- dienesta pārbaužu un disciplinārlietu analīze;
- ārējā informācija – informācija vai komentāri plašsaziņas līdzekļos;
- tiesībaizsardzības iestāžu sniegtā informācija;
- informācijas tehnoloģiju risku novērtēšanas rīki (ARACHNE, u.c.)

Korupcijas risku piemēri:

- prettiesiska labuma pieprasīšana un pieņemšana;
- neatļauta dāvanu pieņemšana;
- neatļauta informācijas izmantošana ar mērķi gūt labumu sev vai citai personai;
- prettiesiska rīcība publiskajos iepirkumos ar mērķi gūt labumu sev vai citai personai;

- ļaunprātīga dienesta stāvokļa izmantošana;
- valsts amatpersonu funkciju izpilde interešu konflikta situācijā;
- neatļauta rīcība ar institūcijas finanšu līdzekļiem;
- nodarbinātajam noteikto pienākumu apzināta neveikšana vai nolaidīga veikšana savās vai citas personas interesēs;
- amatpersonu ietekmēšana nolūkā panākt personai labvēlīga lēmuma pieņemšanu un citi institūcijā identificētie korupcijas riski.

Tā, piemēram, augsti korupcijas riski ir publisko iepirkumu jomā, amatpersonu rīcībā ar publiskas personas finanšu līdzekļiem un mantu, tāpēc aktuālas ir apmācības iepirkumu speciālistiem, kā arī amatpersonām, kas uz laiku iekļautas iepirkumu komisijas sastāvā, lai mazinātu pieļautos pārkāpumus ES līdzfinansēto projektu iepirkumu procedūru norisē, kā arī, lai attīstītu to spējas preventīvi identificēt pretendentu iespējamās prettiesiskas darbības piedāvājumu izvērtēšanas procesā (piem., karteļu veidošana), tādējādi novēršot negodprātīgas uzņēmējdarbības prakses tālāku atbalstīšanu. 2020. gada 11. februārī MK pieņemts rīkojums Nr. 49 “Par Rīcības plānu publisko iepirkumu sistēmas uzlabošanai”, kas ietver pasākumu kopumu publisko iepirkumu procesa pilnveidošanai un tostarp korupcijas risku mazināšanai. Konkurences padomes apkopotā prakse liecina, ka iepirkumu karteļi ir smagākais un vienlaikus visizplatītākais konkurences vides kropļotājs Latvijā, kur lielākā daļa, jeb 80 % no visiem pārkāpumiem bija saistīti ar karteļa vienošanām publiskajos iepirkumos. Konkurences padome ir izstrādājusi Signālsarakstu⁴⁴ jeb ieteikumus, kā atpazīt karteļa iespējamās pazīmes iepirkumos.

Piemēri,⁴⁵ kas raksturo korupciju publisko iepirkumu jomā:

1.piemērs	<i>Pasūtītās regulāri organizē zemsliedzīgas iepirkumus, imitējot cenu aptauju veikšanu, ar mērķi noslēgt pakalpojumu līgumu ar konkrētu piegādātāju par maksimāli augstu iespējamo cenu. Piegādātājs kā pateicību par noslēgto pakalpojuma līgumu nodot materiālas vērtības pasūtītāja pārstāvim, viņa radniekam vai saistītajai fiziskai vai juridiskai personai.</i>
2.piemērs	<i>Pasūtītāja pārstāvis, vienojoties ar pretendentu, īsteno pasākumus publiskā iepirkuma dokumentācijas sagatavošanas un piedāvājumu vērtēšanas gaitā, lai nodrošinātu konkrēta piegādātāja uzvaru publiskajā iepirkumā. Piegādātājs kā pateicību par uzvaru publiskajā iepirkumā nodod materiālās vērtības pasūtītāja pārstāvim, viņa radniekam vai saistītajai fiziskai vai juridiskai personai.</i>
3.piemērs	<i>Publiskajā iepirkumā pretendents, vienojoties ar pasūtītāja pārstāvi, mākslīgi sadārdzina izmaksu pozīcijas. Piegādātājs, imitējot šķietami legālus darījumus, novirza kukulim paredzētos finanšu līdzekļus pasūtītāja pārstāvim, viņa radniekam vai saistītajai fiziskai vai juridiskai personai.</i>

Atbilstoši funkcijām, darbības jomām vai procesiem institūcijā identificē korupcijas riskus, izvērtē korupcijas riska iestāšanās iespējamību jeb varbūtību un tā ietekmi iestāšanās gadījumā, jeb radītās sekas, ņemot vērā pastāvošos kontroles mehānismus.

Katra institūcija izstrādā tādu korupcijas risku izvērtēšanas metodiku, kas ir pielāgota konkrētās institūcijas specifikai un veicamajām funkcijām (uzdevumiem/darbībām).

Pēc korupcijas risku identificēšanas un izvērtēšanas, institūcijas vadītājs nodrošina pasākumu korupcijas riska novēršanai noteikšanu, ieviešanu, t.sk.:

- iekšējo normatīvo aktu (t.sk., instrukcijas, kārtības u.c.) izstrāde, to aktualizācija;
- atbilstības normatīvajiem aktiem, procedūrām kontrole un pēcpārbaude (regulāra vai izlases);
- funkciju vai atbildības dalīšana, to nepārklāšanās, neradot papildus administratīvo slogu;
- regulāras apmācības par korupcijas un interešu konflikta novēršanas jautājumiem;
- “4 acu principa” piemērošana, kas paredz, ka vienu un to pašu darbību veic vismaz divi darbinieki;

⁴⁴ Signālsaraksts jeb kā iepirkuma pasūtītājam atpazīt karteļa iespējamās pazīmes www.kp.gov.lv/lv/media/10127/download?attachment.

⁴⁵ <https://www.knab.gov.lv/lv/media/3296/download?attachment>.

- nejausības princips darba uzdevumu sadalē;
- drošs ziņošanas mehānisms, lai ziņotu par iespējamiem pārkāpumiem;
- informēšana par biežāk pieļautajām kļūdām.

Biežāk pārskatīt identificētos korupcijas riskus, veicamos pasākumus korupcijas riska novēršanai ieteicams, ja:

- institūcija tiek reorganizēta;
- institūcijā noticis korupcijas vai interešu konflikta notikums;
- saņemti pamatoti ziņojumi par iespējamiem pārkāpumiem institūcijā;
- institūcijai mainās uzdevumi vai tiek sniegti jauni pakalpojumu veidi;
- citos institūcijas noteiktajos gadījumos.

Eiropas Parlamenta un Padomes regulā Nr. 2021/1060⁴⁶ ES fondu 2021.–2027. gada periodam ir noteikts pienākums novērst, konstatēt un izmeklēt krāpšanu, korupciju vai jebkāda cita nelikumīga darbību, kas ietekmē Savienības finanšu intereses ieviešot efektīvus un samērīgus krāpšanas apkarošanas pasākumus un procedūras.

!!! Ja tiek konstatēta iespējama nelikumīga rīcība vai cita rīcība, kas neatbilst ES fondu ieviešanas nosacījumiem un rada aizdomas par krāpšanu, kas skar ES finanšu intereses, ir jārīkojas atbilstoši kārtībai, kādā iestādes ziņo Eiropas Prokuratūrai (EPPO) saistībā ar aizdomām par krāpšanu pret ES finanšu interesēm ([download \(fm.gov.lv\)](https://fm.gov.lv)).

Interesešu konflikts

Finanšu ministrija kā ES fondu vadošā iestāde un AF koordinators ir apkopojis informāciju par interešu konflikta novēršanu regulējošajiem tiesību aktiem, kompetento institūciju sniegtajiem skaidrojumiem šo tiesību aktu piemērošanas jomā, kā arī vērš uzmanību uz šādiem būtiskiem aspektiem:

1) Interešu konflikta novēršana ir horizontāla prasība, taču Finanšu regula un Direktīva 2014/24/ES⁴⁷, Direktīva 2014/25/ES⁴⁸ nosaka minimālās prasības interešu konflikta pasākumiem, katrs savā normatīvā akta piemērošanas jomā. AF nosacījumi par interešu konfliktu novēršanu Savienības finanšu interešu aizsardzībai paredzēti AF regulā⁴⁹. Komisija 2021. gada aprīlī izdeva norādījumus, kas ietver praktiskus piemērus, priekšlikumus un ieteikumus⁵⁰ (“norādījumi par interešu konfliktu”) (turpmāk - EK vadlīnijas);

2) Finanšu regula attiecināma uz tiem izdevumiem, kas tiek finansēti no ES budžeta, neatkarīgi no pārvaldības veida;

3) Finanšu regulas 61.pants (Interesešu konflikts) attiecināms uz visiem, kuri ir iesaistīti ES līdzekļu izmantošanas plānošanas, lēmumu pieņemšanas, pārvaldības, revīzijas un kontroles procesa posmos;

4) EK vadlīnijas 3.2.2.punktā ir norādīts, ka pietuvinātībai lēmumu pieņemšanas procesam ir jāņem vērā arī citi svarīgi aspekti, piemēram, veikto pienākumu būtība un nozīmīgums (tostarp tas, vai tie ir politiski, administratīvi, likumdošanas vai izpildvaras pienākumi), pastāvošās funkcionālās vai hierarhiskās saiknes, lēmumu pieņemšanas;

⁴⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 24. jūnija Regula (ES) 2021/1060, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu Plus, Kohēzijas fondu, Taisnīgas pārkārtošanās fondu un Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fondu un finanšu noteikumus attiecībā uz tiem un uz Patvēruma, migrācijas un integrācijas fondu, Iekšējās drošības fondu un Finansiāla atbalsta instrumentu robežu pārvaldībai un vīzu politikai.

⁴⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK Dokumenta attiecas uz EEZ 24. pants.

⁴⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/25/ES (2014. gada 26. februāris) par iepirkumu, ko īsteno subjekti, kuri darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs, un ar ko atceļ Direktīvu 2004/17/EK 42. pants.

⁴⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2021.gada 12.februāra regulas (ES) 2021/241 ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu 22.panta 2.punkta b) apakšpunkts.

⁵⁰ Komisijas paziņojums “Norādījumi par izvairīšanos no interešu konfliktiem un to pārvaldību saskaņā ar Finanšu regulu” Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/693bbd4f-98d9-11eb-b85c-01aa75ed71a1/language-lv>.

5) Ievērojot EK vadlīnijas, Finanšu regulas 61.pants attiecināms arī uz tādām iestādēm, kurām ar normatīvajiem aktiem vai līgumu deleģētas tiesības sniegt atbalstu gala saņēmējiem daudzpakāpju projektos (situācijā, kad sadarbības iestāde neveic projektu iesniegumu atlasī ("umbrella" projekti), tad interešu konfliktu obligāti vērtē projekta līguma īstenotājs). *Risku piemēri: sniegt atbalstu gala finansēju saņēmējam - pētījumu atlases padomes dalībnieks vērtē sava uzņēmuma pētījumu vai no vērtēšanas atturas tikai formāli (nepiedalās sēdē vai sēdes daļā, kurā vērtē viņa pētījumu); par uzņēmuma pētījumu balso pētniecības un zināšanu izplatīšanas organizācijas pārstāvis, ja pētījumā ir ielānota sadarbība ar attiecīgo organizāciju; pētījumu atlases padomes dalībnieks nevērtē sava uzņēmuma pētījumu, tomēr vērtē citus šajā atlases kārtā iesniegtos pētījumus, kā arī citi atlases padomes dalībnieki vērtē viņa projektu; pētījumu atlases padomes dalībnieks, kas vienlaicīgi ir projekta īstenotāja kapitāldaļu turētājs, vērtē cita kapitāldaļu turētāja pētījumu; Asociāciju (biedrību) pārstāvji neatrodas tiešā interešu konfliktā ar gala saņēmējiem.*

6) Direktīvas 2014/24/ES un Direktīvas 2014/25/ES noteiktās prasības un skaidrojums, ko ietver jēdziens "interesu konflikts", piemērojams visiem publiskajiem iepirkumiem, neatkarīgi no finansējuma avota;

7) Iepirkuma komisija nav vienīgais personu loks, pret kuru būtu jāvērtē interešu konflikta risks. Taču personu loks, uz kuru attiecināms interešu konflikta risks, būtu jāvērtē pasūtītājam individuāli katrā gadījumā;

8) Kompetentajām iestādēm ir rīcības brīvība, sagatavojot projektu atlases procedūru un paredzot papildu/stingrākas prasības interešu konfliktu risku vadībā interešu konfliktu novēršanai;

9) Veids, kā pārliecināties par interešu konflikta riska izvērtējumu, ir izvērtējuma dokumentēšana. Šobrīd šāda prasība ir noteikta attiecībā uz valsts pārvaldes iestādēm, taču, lai paredzētu šādu pienākumu visiem pasūtītājiem neatkarīgi no juridiskā statusa, tādai prasībai jābūt iekļautai nacionālajos normatīvajos aktos vai atrunātai līgumos ar finansējuma saņēmējiem, kuru projekti tiek finansēti no ES budžeta.

Interesu konflikta novēršanu regulē arī nacionālie normatīvie akti, taču katram no tiem ir sava specifika, kas ES fondu administrēšanā skatāma kopsakarā ar Finanšu regulas regulējumu un EK vadlīniju skaidrojumu:

- Likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" (turpmāk – IKNL) IKNL kontekstā lūdzam ņemt vērā nosacījumus, kas attiecas uz valsts amatpersonas statusa nosacījumu piemērošanu, kā arī amatu savienošanas ierobežojumiem un komercdarbības ierobežojumiem. Savukārt, Uzraudzības komitejas (turpmāk – UK) sekretariāts minēto informāciju regulāri aktualizē UK locekļiem UK portfelī⁵¹ un UK adresātiem elektroniskā e-pasta veidā.

Ar KNAB 04.06.2024. rīkojumu Nr.1.20-1/37 "Par starpniekinstitūciju darba grupu", pamatojoties uz Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 4. panta sestās daļas 2. punktu un Valsts pārvaldes iekārtas likuma 17. panta otrās daļas 3. punktu, ir izveidota darba grupa, lai apzinātu nepieciešamību pilnveidot normatīvo regulējumu un sagatavotu grozījumus likumā "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā". Darba grupai uzdoto uzdevumu izpildes termiņš ir 2024. gada 16. decembris.

- Publisko iepirkumu likums/Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likums (turpmāk – PIL/SPSIL) PIL/SPSIL regulējumā izveidota speciāla konstrukcija, konkretizējot, kādas personas ir iesaistītas lēmuma pieņemšanā (iepirkuma komisija, dokumentācijas sagatavotājs, eksperts), kā arī nosakot informācijas neizpaušanas pienākumu un nostiprinot lēmuma pieņemšanas neatkarību (t.sk. pasūtītāja pienākumu akceptēt iepirkuma komisijas pieņemto lēmumu), tādējādi juridiski interešu konflikta regulējumā tiek aptvertas visas personas, kuras ir iesaistītas procedūras rīkošanā un, kurām

⁵¹ Pieejams <https://komitejas.esfondi.lv/SitePages/Home.aspx>.

varētu būt ietekme lēmuma pieņemšanā, attiecīgi nodrošinot Iepirkumu Direktīvas⁵² prasības. Līdz ar to PIL/SPSIL regulējumā tiek noteiktas personas, kas faktiski var ietekmēt iepirkumu procedūras iznākumu.

Aicinām iepazīties ar PIL/SPSIL grozījumiem, kas stājās spēkā 2023.gada 1.janvārī un cita starpā nozīmīgi skar iepirkumu komisijas izveidi un tās darbības principus, pastiprinot iepirkumu veicēju, iepirkuma komisijas atbildību, t.sk., nosakot, ka iepirkuma procedūras dokumentu sagatavotājs (pasūtītāja amatpersona vai darbinieks), iepirkuma komisijas loceklis, iepirkuma komisijas sekretārs un eksperti nedrīkst pārstāvēt kandidāta vai pretendenta intereses, tostarp tiem nedrīkst būt tieša vai netieša finansiāla, ekonomiska vai cita veida personiska ieinteresētība, kas var ietekmēt personas objektivitāti un neatkarību attiecībā uz konkrēto iepirkumu, kā arī tie nedrīkst būt saistīti ar kandidātu vai pretendentu⁵³, tādējādi veicinot kvalitatīvāku tās darbību un korupcijas (interesu konflikta) risku samazināšanu. Neskatoties uz to, ka netiek ierobežots maksimālais termiņš, uz kādu ir tiesīga darboties uz noteiktu laikposmu izveidota iepirkuma komisija, aicinām pastāvīgi sekot līdzi tam, lai iepirkuma komisija būtu kompetenta attiecīgo iepirkumu veikšanā, kā arī vai nav identificējami interešu konflikta riski. Institūciju iekšējās pretkorupcijas kontroles sistēmas ietvaros ir nepieciešams paredzēt, ka pasūtītājs ne retāk kā reizi 12 mēnešos pārvērtē uz noteiktu laikposmu, kas pārsniedz 12 mēnešus, izveidotu iepirkuma komisiju kompetences atbilstības jautājumus un potenciālus interešu konflikta riskus.

- MK 2017.gada 28.februāra noteikumi Nr.104 “Noteikumi par iepirkuma procedūru un tās piemērošanas kārtību pasūtītāja finansētiem projektiem” regulē privāttiesību subjektu iepirkumus, taču tie izdoti saskaņā ar PIL 7. panta pirmo daļu, kā rezultātā nosaka vispārīgu iepirkumu principu ievērošanu – iepirkumu atklātums, piegādātāju brīva konkurence, kā arī vienlīdzīga un taisnīga attieksme pret tiem, pasūtītāja līdzekļu efektīva izmantošana, maksimāli samazinot tā risku.
- MK noteikumi Nr.630 paredz obligātu prasību visām publiskas personas institūcijām izstrādāt un ieviest iekšējās pretkorupcijas kontroles sistēmu.

Iekšējā audita likums nosaka, ka ministrijas valsts sekretārs vai iestādes vadītājs, kura uzdevums ir nodrošināt pastāvīgu, ekonomisku, efektīvu un lietderīgu ministrijas vai iestādes darbību, ir atbildīgs par risku vadības, kontroles un pārvaldības pasākumu kopuma - IKS izveidošanu.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs ir izstrādājis vadlīnijas⁵⁴ par IKS pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā kā arī izveidojis tiešsaistes ziņošanas platformu "Ziņo KNAB!"⁵⁵, kuras mērķis ir veicināt un padarīt ērtāku ziņošanu par valsts amatpersonu prettiesisku rīcību valsts institūciju dienestā, ja tā ir saistīta ar korupciju vai interešu konflikta situāciju.

Interešu konflikts var būt:

- reāls;
- šķietams;
- un potenciāls (iespējams).

⁵² Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra Direktīva 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK, Eiropas Parlamenta un Padomes 2014.gada 26.februāra Direktīva 2014/23/ES par koncesijas līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanu, Eiropas Parlamenta un Padomes 2014.gada 26.februāra Direktīva 2014/25/ES par iepirkumu, ko īsteno subjekti, kuri darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs, un ar ko atceļ Direktīvu 2004/17/EK.

⁵³ Publisko iepirkumu likuma 25. panta pirmā daļa, Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likuma 30. panta pirmā daļa.

⁵⁴ Vadlīnijas par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai <https://www.knab.gov.lv/lv/iekseja-kontrolle>.

⁵⁵ https://www.knab.gov.lv/lv/zinosanas-platforma-zino-knab?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F&utm_source=https%3A%2F%2Fdelna.lv%2F.

INTERŠU KONFLIKTA VEIDI:

	Reāls 	Šķietams 	Potenciālais (iespējamais)
Izpausmes formas	<p><i>Situācija, kad amatpersona faktiski atrodas interešu konflikta situācijā, proti, privātās intereses ietekmē amatpersonas lēmumus un rīcību īstenojot tās amata pienākumus</i></p>	<p><i>Situācija, kad novērotājam no malas, šķiet, ka amatpersona atrodas interešu konfliktā. Rodas iespaids, ka šī amatpersona nespēs objektīvi pieņemt kādu lēmumu vai godprātīgi veikt kādu darbu, lai gan faktiski tā tas nav</i></p>	<p><i>Situācija, kad privātās intereses konkrētajā brīdī nav, bet ir ticams, ka nākotnē tādas var parādīties saistībā ar amatpersonas veicamajiem uzdevumiem</i></p>
Kā rīkoties?	<p><i>Rakstveidā sniegt informāciju augstākai amatpersonai vai koleģiālajai institūcijai par interešu konflikta situāciju</i></p>	<p><i>Informēt augstāku amatpersonu vai kolēģus un atturēties no dalības lēmuma pieņemšanā</i></p>	<p><i>Ieteicams savlaicīgi informēt augstāku amatpersonu vai kolēģus, izvērtēt situāciju un nepieciešamības gadījumā atturēties no kādu pienākumu pildīšanas</i></p>

ES fondu līdzfinansēto projektu uzraudzībā iesaistītā institūcija un finansējuma saņēmējs izvairās arī no šķietamām un potenciālām interešu konflikta situācijām, savlaicīgi atpazīst un novērš interešu konflikta situācijas.

9. ĀRĒJĀS VIDES IETEKME UZ RISKU VADĪBU

Ārējie riski ir ārpus uzņēmuma kontroles vai ietekmes un tie parasti ir saistīti ar dabas, politiskām vai ekonomiskām katastrofām (piemēram, Covid-19 un Krievijas karš Ukrainā). Tā kā šie riski bieži nav paredzami, tad to pārvaldība fokusējas uz savlaicīgu identificēšanu un ietekmes mazināšanu, kad negaidītais ārējais risks iestājas.⁵⁶

Nosakot **ārējās vides** risku ietekmi uz iestāžu darbību, risku īpašniekiem un par risku novērtēšanu atbildīgajiem darbiniekiem, veicot risku identificēšanu, jāņem vērā sekojoši faktori:

- ārējo normatīvo aktu prasības un izmaiņas tajos;
- valdības lēmumi;
- ES organizāciju un citu starptautisko organizāciju ietekmi (piemēram, attīstības plāni, rekomendācijas, prasības);
- politiskās (t. sk. starptautiskās attiecības) un makroekonomiskās situācijas ietekme;
- sabiedrības viedoklis;
- citu valsts un pašvaldību iestāžu darbības ietekme;
- nevalstisko organizāciju un sociālo partneru ietekme;
- plašsaziņas līdzekļu (mediju) ietekme u.c.

COVID-19 un tā izraisītās sekas kopsakarā ar ārkārtējo situāciju Latvijā negatīvi ietekmēja daudz jomu – uzņēmumu un arī līgumu pušu iespējas izpildīt pielīgtās saistības. Ārkārtējā stāvokļa izsludināšana, piemērotie ierobežojumi un vīrusa izplatīšanās objektīvi var ietekmēt iepirkumu līgumu saistību izpildi, padarot to par neiespējamu un apdraudot ES fondu projektu un AF investīciju un reformu īstenošanu. COVID – 19 pandēmijas ietekmē ikdienas darbs un procesi ES fondu un AF vadības jomā bija pilnībā vai daļēji jāpārnes uz attālināto režīmu, kam bija gan negatīvas, gan arī pozitīvas blaknes.

Negatīvās ir minētas jau iepriekš, un kā papildu minamas arī:

- Aprūtināta jauno darbinieku ievadīšana darbā;
- Sistēmu pielāgošana nepārtrauktam attālinātajam darbam;
- Izaicinājumi darba vides pielāgošanā un darba drošības ievērošanā attālinātā darba režīmā.

Pozitīvās blaknes – attālinātais darbs COVID-19 pandēmijas ietekmē parādīja un pierādīja to, ka šāds darba formāts valsts pārvaldē ir iespējams, pastāvot zināmiem apstākļiem, nosacījumiem, tehniskajam nodrošinājumam, tas neietekmē funkciju izpildi, un pat atsevišķās jomās un atsevišķām personu grupām ir efektīvāks par klātienē darbu.

COVID-19 ietekmē, kad bija noteikti vīrusa izplatības un pārvietošanās ierobežojumi, būtisku pārtraukumu ES fondu un AF vadības procesos nav bijuši, taču ir notikušas šādas izmaiņas:

- COVID-19 pandēmijas dēļ vadošās iestādes deleģēto funkciju pārbaudes process pilnībā bija jāpārnes tiešsaistes vidē, padarot to pēc iespējas optimālāku un efektīvāku, kā rezultātā tika precizēta vadošās iestādes kārtība Nr.3.14⁵⁷, lai nodrošinātu ne tikai iespēju pāriet no papīra formātā parakstītiem dokumentiem uz elektroniski apstrādātiem un parakstītiem dokumentiem, bet arī ātrāku un kvalitatīvāku savstarpējo informācijas apriti. Līdz ar COVID-19 jaunajiem apstākļiem tika izveidots jauns pārbaudīšanas paveids – attālinātas pārbaudes;
- Arī sadarbības iestāde pārbaudes pamatā plānoja un veica attālināti, piemēram, semināriem/apmācībām/citiem pasākumiem, finansējuma saņēmējam vajadzēja norādīt attālinātās pieslēgšanas platformu. Projektiem, ja klātienē pārbaudes nav iespējamas, bet ir iespējams nodrošināt atbilstošu pārbaudi attālināti, finansējuma saņēmējs elektroniski iesniedza visu ar pārbaudi saistīto dokumentāciju, piemēram, objekta fotofiksāciju vai video un citus pamatojošos dokumentus. Ja attālinātās pārbaudes laikā nebija iespējams gūt pārlicību par kādu no jautājumiem vai pārbaudes laikā rodas šaubas, tika plānota pārbaude klātienē.

⁵⁶ Risku definēšana: [IDENTIFICATION OF INTERNAL AND EXTERNAL.pdf](#).

⁵⁷ Vadošās iestādes 15.02.2022. kārtība Nr.3.14 “Kārtība, kādā vadošā iestāde nodrošina 2014.-2020.gada plānošanas periodā vadošajai iestādei noteikto funkciju izpildes pārbaudes un pārbaudes Eiropas Savienības fondu projektu īstenošanas vietās”.

- Kopš COVID-19 pandēmijas sākšanās tika mainītas arī projektu atlasē kritēriju apstiprināšanas kārtības nianses Uzraudzības komitejā. Vienoto kritēriju noteikšanai VI nodrošināja uzraudzības komitejas un apakškomitejas sēdes attālinātā formātā vai rakstiskās saskaņošanas procedūrā.

Eiropas birojs krāpšanas apkarošanai (turpmāk – OLAF⁵⁸) ir nosūtījusi informatīvu materiālu⁵⁹ dalībvalstīm, daloties pieredzē ar COVID-19 saistītajiem krāpšanas riskiem, piemēram kā:

- paātrinātas iepirkumu procedūras;
- nekvalitatīvi/sasteigti projektu atlasē kritēriji;
- nepietiekamas revīzijas liecības;
- pārvietošanās ierobežojumi dēļ COVID-19.

Arī 2024.gadā Pasaules veselības organizācija (turpmāk – PVO) brīdina, ka vīruss joprojām ir nopietns drauds. Kaut arī COVID-19 izplatība vairs nav globāla veselības ārkārtas situācija, vīruss joprojām cirkulē un mainās. Līdz ar to PVO mudina valdības turpināt vīrusa novērošanu un sekvencēšanu, kā arī nodrošināt, ka ir piekļuve testiem, ārstniecībai un vakcīnām.⁶⁰

Kopš 2022.gada februāra uzņēmumiem un valstīm ir radies jauns negatīvs izaicinājums, kas saistīts ar Krievijas pilna mēroga iebrukumu Ukrainā. Krievijas karš pret Ukrainu ir būtiski ietekmējis enerģijas un pārtikas tirgus visā pasaulē, jo īpaši ES.

Krievijas iebrukuma Ukrainā būtiskākās ekonomiskās sekas:

- lēnāka ekonomikas izaugsme;
- augstāka inflācija;
- energoresursu, pārtikas un citu izejvielu sadārdzināšanās;
- Baltijas reģiona zemāka pievilcība investoriem.⁶¹

Ekonomikā notiekošā šoka rezultātā vairums uzņēmumu ir vienlaikus saskaršies vai vēl tikai saskarsies vismaz ar divām lielām problēmām, kas ietekmēs peļņu. Pirmkārt, tā ir pārdošanas apjomu un rentabilitātes līmeņa samazināšanās, kas pats par sevi novedīs pie ieņēmumu samazināšanās. Otrkārt, saskaņā ar cēloņiem, kas konstatēti šajā rakstā, pieaugs izdevumi. Būtiska ieņēmumu samazināšanās vienlaikus ar izdevumu ievērojamu pieaugumu izraisīs peļņas pazemināšanos vai arī zaudējumus daudziem uzņēmumiem. Negatīvais spiediens uz uzņēmumu peļņu ietekmēs centrālo banku prognozējamo likmju paaugstināšanu un attiecīgi kredītu resursu cenu paaugstināšanos, kā arī to, ka uzņēmumu darbības rādītāju pazemināšanās dēļ to iespējas finansējuma piesaistīšanā var tikt limitētas. Līdz ar to daudziem uzņēmumiem neizdosies noturēt biznesa turpināšanai nepieciešamo ieņēmumu un izdevumu līdzsvaru, neveicot restrukturizāciju un/vai biznesa modeļa maiņu.⁶² Tie ir apstākļi, kas ir jāņem vērā gan plānojot, gan īstenojot ES fondu un AF aktivitātes, lai būtu iespējams nodrošināt efektīvas investīcijas, vienlaikus būtiskajos aspektos ievērojot drošas finanšu pārvaldības principus gan finansējuma saņēmēja, gan kontrolējošo institūciju līmenī.

Kopumā Krievijas karš Ukrainā ir radījis ļoti lielus satricinājumus dažādās jomās, un to Eiropas iedzīvotāji izjutīs vēl vairākus gadus. Šobrīd nav arī prognozējams, kad karš Ukrainā beigsies, līdz ar to šobrīd nav iespējams prognozēt kopējo tā ietekmi uz Eiropas un Pasaules ekonomiku. Taču neskatoties uz vairākiem nezināmajiem sagaidāms, ka vidējā inflācija 2024.gadā samazināsies un Latvijā tā gaidāma 1.5 % (2023.gada vidējā inflācija bija 8.9%), taču iekšzemes kopprodukta (IKP) pieaugums joprojām būs vājš – 1.8 % (Latvijas Bankas makroekonomiskās prognozes). Jaunākās prognozes izstrādātas joprojām augstas nenoteiktības apstākļos.⁶³

Ņemot vērā starptautiskās un nacionālās sankcijas, kas noteiktas pret Krieviju un Baltkrieviju, valstiski ir jāspēj nodrošināt efektīvu sankciju riska pārvaldību, lai pēc iespējas novērstu sankciju prasību pārkāpšanu vai apiešanu. Tāpat būtiski ir savlaicīgi nodrošināt arī valsts atbalstu uzņēmējiem izešanai

⁵⁸ Detalizētu informāciju par OLAF mērķiem sk: [Ko mēs darām - Eiropas Komisija \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/en/press-articles/2023/02/01/olaf-2023-02-01).

⁵⁹ COCOLAF 03.12.2020 sanāksmes prezentācijā apkopotie krāpšanas riski.

⁶⁰ [Pasaules Veselības organizācija brīdina, ka Covid-19 joprojām ir nopietns drauds. \(tvnet.lv\)](https://www.tvnet.lv/valsts/veselibas-organizacija-bridina-ka-covid-19-joprojam-ir-nopietns-drauds).

⁶¹ Latvijas Bankas [Eksperu saruna: Gads kara ēnā: ko tas maksājis Latvijas ekonomikai? Ekspertu saruna | Ekspertu sarunas | Makroekonomika](https://www.lbb.lv/eksperu-saruna-gads-kara-ena-ko-tas-maksajs-latvijas-ekonomikai-eksperu-saruna-eksperu-sarunas-makroekonomika).

⁶² [Krievijas karš Ukrainā: sekas biznesam un ekonomikai \(forbesbaltics.com\)](https://www.forbesbaltics.com/krievijas-kars-ukrainā-sekas-biznesam-un-ekonomikai).

⁶³ [Prognozes | Latvijas Banka](https://www.lbb.lv/prognozes-latvijas-banka) (prognozes aktualizētas 15.12.2023).

no Krievijas un Baltkrievijas tirgiem, lai tādējādi palīdzētu uzņēmumiem atrast jaunus noieta tirgus, sadarbības partnerus, un secīgi mazinātos arī to uzņēmēju skaits, kas dažādu apstākļu vadīti, turpina sadarbību ar sankciju sarakstā iekļautajām valstīm un personām.

Aktuālie sankciju saraksti pieejami vietnēs:

- informācija par sankcijām latviešu un angļu valodās Ārlietu ministrijas mājaslapā <https://www.mfa.gov.lv/lv/sankcijas> ;
- ANO sankciju vietne, konsolidēts saraksts ar visiem aktīvajiem sankciju režīmiem <https://www.un.org/securitycouncil/content/un-sc-consolidated-list> ;
- EK sankciju rīks “Sankciju karte”, interaktīva vietne, kurā iespējams atrast ANO un ES sankcijas, šķirojot pēc valsts vai sankciju veida; www.sanctionsmap.eu ;
- ASV OFAC sankciju datu bāze <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/>

Papildus ir izmantojami Iepirkumu uzraudzības biroja izstrādātie skaidrojumi par sankciju piemērošanu publiskajos iepirkumos - <https://www.iub.gov.lv/lv/skaidrojums-sankcijupiemerosana-publiskajos-iepirkumos>

10.RISKA NOVĒRTĒJUMĀ BALSTĪTA UZRAUDZĪBA

Viens no uzraugošo iestāžu lielākajiem izaicinājumiem ir pieejamo resursu pareiza sadale, lai sasniegtu labākos rezultātus nodrošinot sabiedrības interešu aizsardzību. Cik efektīvi valsts pārvalde varēs nodrošināt sabiedrības interešu aizsardzību, vienlaikus panākot ES fondu efektīvu uzraudzību ir atkarīgs no iekšējo procedūru kvalitatīva regulējuma un uzraugošo iestāžu kvalitatīva darba snieguma veicot kontroles un citus uzraudzības pasākumus. Kvalitatīvu uzraudzības pasākumus raksturo:

- ⇒ skaidru un pamatotu prasību definēšana;
- ⇒ caurskatāmas un tiesiskas uzraudzības darbības, tiesisku neskaidrību mazināšana;
- ⇒ būtiskāko risku definēšana, uz risku analīzes principiem veidota uzraudzība;
- ⇒ krāpšanas, korupcijas un interešu konflikta risku pastāvīga uzraudzība.

Uzraudzības pasākumi nevar tik balstīti ilgtermiņā tikai vienīgi uz piespiedu mehānismu, sankciju draudiem, bet uzraudzībai jābūt kā sadarbības elementam, ievērojot “konsultē vispirms” principu, kas veicina atbilstošu ES fondu projektu īstenošanu, projektu finanšu korekciju risku un iespējamo neatbilstību savlaicīgu novēršanu.

Kontrolēm un pārbaudēm jābūt pamatotām un riska vērtējumā balstītām, un lēmumi par to, ar kādām metodēm nodrošināt uzraudzību jābalsta uz kvalitatīviem datiem. Riska analīze palīdz noteikt nepieciešamo pārbažu skaitu un efektīvāko veidu, lai pārbaudes īstenojams kopumā varētu gūt pārliecību par ES fondu atbilstošu un mērķtiecīgu investēšanu.

Lai veicinātu datu pieejamību, uzraugošām iestādēm ir nepieciešami resursi datu vākšanai un apkopošanai. Pieeja datu informācijas sistēmām palīdzēs uzlabot uzraudzības praksi un samazinās uzraudzībai nepieciešamos līdzekļus, palīdzot koncentrēt uzraudzības resursus uz lielākajām riska grupām, vienlaikus samazinot administratīvo slogu ES fondu finansējuma saņēmējiem, kas ievēro prasības.

!!! ES fondu un AF vadībā iesaistītajām iestādēm ir pieejama **demarkācijas matrica** ([Demarkācija - ES fondi](#)⁶⁴), kurā vienkopus aptverti vairāki ārvalstu finanšu instrumenti un programmas (ES fondi, NOR, Šveices instruments, VARAM pārrobežu programmas, AF un citas). Demarkācijas matricas mērķis ir nacionāli sekot līdzi ārvalstu atbalsta programmām no demarkācijas aspekta un kalpot kā kontroles un uzraudzības rīkam. Matricā ietverta informācija ir izmantojama arī plānojot projektu pārbaudes.

Uzraudzības pasākumiem jābūt uz risku balstītiem un proporcionāliem noteiktajam riska līmenim, uzraudzības darbības ir jāvērs uz riska samazināšanu un tās jāpielāgo īstenojamo darbību specifikai un finansējuma saņēmēja darbības jomai. Resursu pareiza un efektīva sadale, izmantojot uz risku balstītas metodes paredz:

- riska jomu izvērtēšanu un prioritāšu noteikšana;
- vēsturiskās informācijas izmantošana uzraudzības metožu izvēlē;
- pārbažu sloga samazināšana, ja atkārtoti trūkumi netiek konstatēti.

Informatīvi - CFLA kā sadarbības iestāde ES fondu 2021-2027.gada plānošanas periodā Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmas ietvaros ir uzsākusi darbu pie Risku pārvaldības rīka un Klientu profila sistēmas⁶⁵ izstrādes, kas abi kopā un katrs atsevišķi palīdzēs uzlabot CFLA spēju atklāt un novērst vai minimizēt dažādus ar projektu ieviešanu un uzraudzību saistītus riskus, tostarp arī plānot mērķtiecīgas, riskos balstītas pārbaudes. Abas sistēmas savstarpējā sinerģijā ļaus taupīt resursu kontroles

⁶⁴ https://www.esfondi.lv/profesionali/demarkacija?finansejums_demarcacija=2014-2020&izmaksas_demarcacija=apmacibas&finansejuma_sanemejs_demarcacija=augstskolas&page=1&limit=50.

⁶⁵ Tīmeklī bāzēts riska pārvaldības rīks, kas paredzēts, lai apkopotu datus no valsts un privātajiem reģistriem un apvienotu tos ar iekšējo informāciju Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmā.

mehānismos, kuros tiek identificēti vismazāk risku, neveicot formālas pārbaudes un ietaupīto resursu pārorientēt uz kontroles mehānismiem, kur projektu ieviešanā ir saskatīti būtiski riski, kā arī mazinās administratīvo slogu tiem finansējumu saņēmējiem, kuriem sistēma riskus nekonstatēs.

Ir jāpievērš pastiprināta uzmanība pazīmēm un situācijām, kas var liecināt par krāpnieciskām, citām kriminālsodāmām darbībām, kuru konstatē uzraugošā iestāde savās pārbaudēs, vai arī saņemot šādu informāciju no trešajām personām. ES fondu uzraudzībā iesaistītās iestādes pastāvīgi konstatējot iespējamās krāpšanas pazīmes nekavējoties ziņo par tām kompetentajām iestādēm nevis izmeklē konstatēto gadījumu pastāvīgi. Tikai saņemot kompetento iestāžu norādījumus ir pieļaujams veikt kādas darbības stingri ievērojot aizliegumu brīdināt finansējuma saņēmēju, ja ir radušās aizdomas. Pārbaudžu veicēji izmantojot savu profesionālo pieredzi finansējuma saņēmējam sniedz konsultācijas, skaidrojumus un īsteno principu “konsultē vispirms” valsts iestāžu darbā. Konsultāciju sniegšana, kas attur no normatīvo aktu pārkāpuma nav uzskatāma par minēto neatļauto brīdināšanu. Taču konstatējot iespējamās krāpšanas pazīmes dokumentos, kad pārbaudes veicēji izvērtē faktiski veiktās darbības un to apliecinājošos dokumentus, nav pieļaujama situācija, ka dokumenti tiek laboti, aizstāti, atsaukti, slēpjot aizdomīgas darbības, lai saņemtu uzraugošo iestāžu pozitīvu gala lēmuma.

ES līdzfinansēto projektu risku novērtējumā ir būtiski ņemt vērā ne tikai konkrētā projekta īstenošanas riskus (projekta līmenis), bet vērtēt riskus arī finansējuma saņēmēja līmenī (iekļaujot arī projekta sadarbības partnerus) un iespēju robežās arī gala labuma saņēmēju līmenī, novērtējot to specifiku, finansiālo stāvokli, kapacitāti, īpašniekus u.c. datus. Izvērtēšanai pēc iespējas izmantot jau pieejamās sistēmas un reģistrus, piemēram - Maksātnešpējas reģistrs, Uzņēmumu reģistrs, Elektronisko iepirkumu sistēma u.c.

Lai nodrošinātu izvērtējamās informācijas kvalitāti, ir nepieciešama efektīva IKS, īpaši ņemot vērā mūsdienu informācijas lielos apjomus. Par kvalitatīvu var uzskatīt informāciju, kura ir:

- pareiza – dati ir patiesi un pilnīgi. Informācijas sistēmās ir iekļauti kontroles elementi, kas pārbauda informācijas pareizumu un pilnīgumu;
- aktuāla – dati tiek apkopoti atbilstošā regularitātē un izmantojot aktuālus informācijas avotus;
- pārbaudāma – informācijai tiek norādīti datu avoti (pierādījumi);
- saglabājama – informācija tiks glabāta, lai nodrošinātu iespēju atbalstīt dažādus informācijas pieprasījumus vai ārējās pārbaudes.

Iestādēm jāveic rūpīga informācijas izvērtēšana ar mērķi koncentrēties uz tiem projektu riskiem, kuru pārbaudes rezultātā sniegto ieteikumu finanšu ietekme un ietekme uz projekta mērķu sasniegšanu būtu būtiska. Šādu apsvērumu pamatā ir Padomes 1995.gada 18.decembra Regula (EK, *EURATOM*) Nr.2988/95 par Eiropas Kopieniu finanšu interešu aizsardzību, kas nosaka, ka administratīvās pārbaudes, pasākumus un sodus piemēro tiktāl, ciktāl tie nepieciešami, lai nodrošinātu tiesību aktu pareizu piemērošanu. Tiem jābūt iedarbīgiem, samērīgiem ar nodarījumu un jāattur no turpmākiem pārkāpumiem. Paredzētiem kontroles pasākumiem jāatbilst katras nozares īpatnībām, kas ir gan samērīgi ar izvirzītajiem mērķiem un vienlaicīgi nerada pārmērīgas ekonomiskas grūtības un administratīvas izmaksas. Ņemot vērā sadarbības iestādes apjomīgo pieredzi ES fondu administrēšanā tā nosaka samērīgus risku mazināšanas pasākumus, lai tiktu identificēti un mazināti ar projektu iesniegumu atlasīti un projektu īstenošanu saistītie riski, jo īpaši, kļūdu, krāpnieciskas vai korumpētas darbības riski, kā arī nelietderīga un neefektīva projektu finansējuma izlietošana. Uzraudzības pasākumu mērķis ir novērst krāpšanas risku, nodrošinot pamatotu ES fondu līdzekļu izlietojumu, kas ir viena no būtiskākajām sabiedrības interesēm.

Atšķirībā no iepriekšējā 2014. - 2020.gada plānošanas perioda, kur primāri riski tika vērtēti projektu līmenī, turpmāk sadarbības iestāde veiks risku izvērtējumu un noteiks specifiskā atbalsta mērķa vai tā pasākuma riska līmeni. Balstoties uz noteikto riska līmeni - augsts, vidējs vai zems (riska līmeni plānots noteikt ņemot vērā pasākuma finansējuma apjomu, finansējuma saņēmēja tipu, pasākuma jomu, valsts atbalsta veidu un ieviešanas shēmas sarežģītību), tiks plānotas pārbaudes projektā. Projekta individuālo risku identificēšanā tiks izmantota informācija par potenciālajiem projekta riskiem dažādos projekta procesos. Ņemot vērā EK ieteikumus, uz riskiem balstītās projektu uzraudzības nosacījumi tiek noteikti sadarbības iestādes iekšējos normatīvajos aktos.

11. NOSLĒGUMA JAUTĀJUMI

Kopš 2024.gada 1.jūlija ES fondu vadošajā iestādē un AF koordinējošajā iestādē ir izveidota ES fondu risku pārvaldības nodaļa, kas horizontāli ES fondu vadošajā iestādē un AF koordinējošajā iestādē nodrošina risku vadību, tostarp arī veic riskos balstītas deleģēto funkciju pārbaudes ES fondu vadībā iesaistītajās iestādēs.

Citstarp ES fondu vadībā iesaistītās iestādes minētajā struktūrvienībā var vērsties pēc konsultatīva atbalsta risku pārvaldības jautājumos pie:

ES fondu sistēmas vadības departamenta ES fondu risku pārvaldības nodaļas vadītājas Marinas Šiškinas, marina.siskina@fm.gov.lv, tālr. 27815786;

ES fondu sistēmas vadības departamenta direktora vietnieces risku pārvaldības jautājumos Marutas Sbitņevas, maruta.sbitneva@fm.gov.lv, tālr. 26592944.